

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

GreenVETers: Η ενσωμάτωση της «δημόσιας διαβούλευσης»
και της «διαβουλευτικής δημοκρατίας» στα επίσημα
προγράμματα σπουδών ΕΕΚ για την αειφόρο ανάπτυξη

Το Εγχειρίδιο GreenVETers για την Πράσινη Συμφωνία και τη Δημόσια Διαβούλευση

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	3
2. Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία	6
2.1. Τι είναι η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία;	6
2.2. Τρέχουσες πολιτικές και τι έχει ήδη εφαρμοστεί	8
2.3. Πώς θα επιτευχθούν οι προτεινόμενοι στόχοι;	14
2.4. Δραστηριότητες	18
3. Δημόσια Διαβούλευση και Εμπλοκή των Πολιτών	19
3.1. Τι είναι η Δημόσια Διαβούλευση;	19
3.2. Δημόσια Διαβούλευση για Περιβαλλοντικά ζητήματα	24
3.3. Εκπαίδευση για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα	27
3.4. Μετάβαση σε Διαβουλευτικά Συστήματα	34
3.5. Δραστηριότητες	43
4. Δράση για το Κλίμα μέσω Διαβουλευτικών Συστημάτων	45
4.1. Η σύνδεση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και της Περιβαλλοντικής Πολιτότητας	45
4.2. Αντιδρώντας αποτελεσματικά στα Κλιματικά ζητήματα	50
4.3. Δραστηριότητες	53
5. Επίλογος	54
Λύσεις για όλες τις Δραστηριότητες	56
Αναφορές	58

1. Εισαγωγή

Το πρόγραμμα Erasmus+ με τίτλο «GreenVETers: Ενσωμάτωση της «δημόσιας διαβούλευσης» και της «διαβουλευτικής δημοκρατίας» για τη βιώσιμη ανάπτυξη στα επίσημα προγράμματα σπουδών Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΚ)» αποσκοπεί στην εξοικείωση τόσο των εκπαιδευτών, όσο και των εκπαιδευομένων ΕΕΚ, με τις προαναφερθείσες δημοκρατικές αρχές. Κύριος στόχος του έργου είναι η αναβάθμιση των δεξιοτήτων των εκπαιδευτών ΕΕΚ μέσω της παροχής σχετικής κατάρτισης και πόρων, ώστε να μπορούν να καθοδηγήσουν καλύτερα τους εκπαιδευόμενους, ειδικά όσον αφορά τα μαθήματα Γεωργίας και Μηχανικής, στην ανάπτυξη των διαβουλευτικών τους δεξιοτήτων, καθώς και να τους προετοιμάσουν καλύτερα για την εφαρμογή των αρχών αυτών στα μελλοντικά τους επαγγέλματα. Έτσι, το έργο GreenVETers στοχεύει στον μακροπρόθεσμο αιφώρο μετασχηματισμό των τομέων της Γεωργίας και της Μηχανικής, καθώς και στην αναδιαμόρφωση του ρόλου τους στη βιώσιμη ανάπτυξη, μέσω της ενδυνάμωσης των ατόμων που βρίσκονται υπό κατάρτιση για την ένταξη τους σε αυτό το εργατικό δυναμικό.

Το παρόν Εγχειρίδιο για την Πράσινη Συμφωνία και τη Δημόσια Διαβούλευση αποτελεί το πρώτο από τα συνολικά τέσσερα αποτελέσματα του έργου GreenVETers, και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αφετηρία για την κατάρτιση των εκπαιδευτών ΕΕΚ και των ενδιαφερομένων εκπαιδευομένων, σχετικά με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (European Green Deal) και τις αρχές της Δημόσιας Διαβούλευσης (Citizen Deliberation). Επιπλέον, το παρόν Εγχειρίδιο διερευνά τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει, και ήδη διαδραματίζει, ο θεσμός της διαβουλευτικής δημοκρατίας στην επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την ουδετερότητα του άνθρακα. Το Εγχειρίδιο αποτελείται από τρία κύρια κεφάλαια, καθένα από τα οποία οδηγεί σε μια υποενότητα με σχετικές Δραστηριότητες, για τις οποίες παρέχονται οι λύσεις στις τελευταίες σελίδες του εγχειριδίου. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους εκπαιδευτικούς ώστε να εξετάσουν τις γνώσεις τους ή για να εξετάσουν τους εκπαιδευόμενους τους μετά την ολοκλήρωση των εισαγωγικών μαθημάτων για καθεμιά από τις ακόλουθες τρεις θεματικές ενότητες: (I) Η Ευρωπαϊκή Πράσινη

Συμφωνία, (II) Δημόσια Διαβούλευση και Εμπλοκή των Πολιτών στα Κοινά, και (III) Δράση για το Κλίμα μέσω Διαβουλευτικών Συστημάτων.

Για περισσότερες συμβουλές σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας των εκπαιδευόμενων ΕΕΚ σχετικά με την Πράσινη Συμφωνία της ΕΕ, τη Δημόσια Διαβούλευση, τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και τη δράση για το κλίμα, οι εκπαιδευτές μπορούν να ανατρέξουν στο δεύτερο αποτέλεσμα του έργου GreenVETers, δηλαδή στον Παιδαγωγικό Οδηγό. Εν τω μεταξύ, το τρίτο παραγόμενο του έργου, το Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο για την εκπαίδευση, όσο και για την εξέταση των γνώσεων που αποκτήθηκαν αναφορικά με τα σχετικά θέματα. Τέλος, το έργο GreenVETers θα ετοιμάσει μια Έκθεση με τίτλο «Η Μελλοντική Πορεία: Μια Συλλογή Καλών Πρακτικών» μετά από μια σειρά Σωκρατικών Σεμιναρίων και δημόσιων συζητήσεων μεταξύ εκπαιδευτών ΕΕΚ και φορέων μεταρρύθμισης της περιβαλλοντικής πολιτικής, εκδηλώσεις οι οποίες θα πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια του έργου σε όλες τις χώρες των εταίρων.

Οι πέντε εταίροι που απαρτίζουν την κοινοπραξία GreenVETers παρουσιάζονται πιο κάτω, ενώ παρέχονται σύντομες περιγραφές του οράματος και του έργου τους.

Η κοινοπραξία GreenVETers

Το **Foundation Knowledge Centre PRO WORK** προωθεί την επαγγελματική εξέλιξη των ατόμων με (σημαντική) αποστασιοποίηση από την αγορά εργασίας και/ή την κοινωνία γενικότερα, των ειδικευμένων εργατών και άλλων που χρειάζονται καθοδήγηση, κατάρτιση, ή συμβουλευτικές υπηρεσίες σε ένα ευρύ φάσμα τομέων και θεμάτων, εθνικών και παγκόσμιων.

Το **Πολωνικό Συμβουλευτικό και Εκπαιδευτικό Κέντρο** είναι μια ιδιωτική, μη κερδοσκοπική εταιρεία, η οποία παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σε αγροτικές επιχειρήσεις και σε ιδιώτες αγρότες στην Πολωνία. Οι στόχοι μας είναι οι εξής: η προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης, η αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών και η προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος μέσω της ανταλλαγής γνώσεων και πληροφοριών στο ευρύ κοινό των αγροτικών περιοχών.

Ο **C.I.P. Citizens In Power** είναι ένας μη κερδοσκοπικός, εκπαιδευτικός και ερευνητικός οργανισμός, από τους κορυφαίους στην Κύπρο, στους τομείς της παγκόσμιας εκπαίδευσης, της κοινωνικής καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας, των STEM και της αειφόρου ανάπτυξης. Η αποστολή του οργανισμού είναι η εφαρμογή διατομεακών, διεπιστημονικών προσεγγίσεων.

Το **Web2Learn (W2L)** είναι ένας επιχειρηματικός εταίρος ο οποίος προσφέρει υψηλής ποιότητας λύσεις και υπηρεσίες ψηφιακής μάθησης και επαγγελματικής κατάρτισης, που απευθύνονται κυρίως στις σχολές ΕΕΚ και την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η εταιρεία βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη, Ελλάδα, και η ομάδα της αποτελείται από έξι άτομα υψηλής ειδίκευσης στους τομείς της ανοικτής μάθησης και της κοινωνικής συνοχής.

Το **CEPROF** είναι το ακρωνύμιο του Centros Escolares de Ensino Profissional. Ιδρύθηκε το 1991 με κύριο στόχο τη δημιουργία της Επαγγελματικής Σχολής του Espinho (ESPE), που είναι μια από τις παλαιότερες, αναγνωρισμένες σχολές ΕΕΚ στην Πορτογαλία. Το CEPROF ενσωματώνει επίσης ένα «Κέντρο Επαγγελματικής Καθοδήγησης και Παροχής Συμβουλών» μέσω του Κέντρου Προσόντων.

2. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

2.1. Τι είναι η Πράσινη Συμφωνία;

Στα τέλη του 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, η οποία αποτελεί μια δέσμη μέτρων πολιτικής που αναπτύχθηκε με τη φιλόδοξη πρόθεση να καταστήσει την οικονομία της ΕΕ περιβαλλοντικά βιώσιμη. Ο κύριος στόχος της νέας αυτής στρατηγικής είναι η απαλλαγή της οικονομίας από τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και η επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, παράλληλα με τη δημιουργία νέων οικονομικών και βιομηχανικών ευκαιριών για την Ευρώπη (European Commission, 2019). Η Πράσινη Συμφωνία αποτελείται από διάφορα μέτρα πολιτικής και επιδοτήσεις, τα οποία αποσκοπούν άμεσα στη μείωση των εκπομπών ρύπων και στην αύξηση των κονδυλίων που προορίζονται για την έρευνα και τις επενδύσεις σε τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον, οι οποίες θα φέρουν την επανάσταση στο ενεργειακό σύστημα της ΕΕ, θα μετασχηματίσουν ριζικά την οικονομία και θα κινητοποιήσουν προσπάθειες για αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Η Πράσινη Συμφωνία είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειας για αναπροσαρμογή των καταναλωτικών προτύπων και των οικονομικών μοντέλων της Ευρώπης. Αυτό το νέο οικονομικό και περιβαλλοντικό σχέδιο βρίσκεται ψηλά στην πολιτική ατζέντα της ΕΕ (Leonard et al., 2021), καθώς αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εφαρμογή της Ατζέντας των Ηνωμένων Εθνών για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης με ορίζοντα το 2030, καθώς και άλλων προτεραιοτήτων που ανακοινώθηκαν στις πολιτικές κατευθυντήριες γραμμές της Προέδρου Ούρσουλας φον ντερ Λάιεν.

Η επιτυχής εφαρμογή της Πράσινης Συμφωνίας απαιτεί την πλήρη ανανέωση του ευρωπαϊκού ενεργειακού συστήματος, η οποία αναπόφευκτα θα οδηγήσει σε αλλαγή των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και των οικονομικών της εταίρων (Leonard et al., 2021) και, συνεπώς, σε επαναπροσδιορισμό των προτεραιοτήτων της ευρωπαϊκής πολιτικής. Η Επιτροπή σχεδιάζει να επανεξετάσει διάφορες διαδικασίες οικονομικού

συντονισμού με σκοπό την ενσωμάτωση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου η βιωσιμότητα και η ευημερία των πολιτών να τεθούν στο επίκεντρο της οικονομικής πολιτικής, όπως και οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης να τεθούν στο επίκεντρο της χάραξης πολιτικής και των δράσεων της ΕΕ.

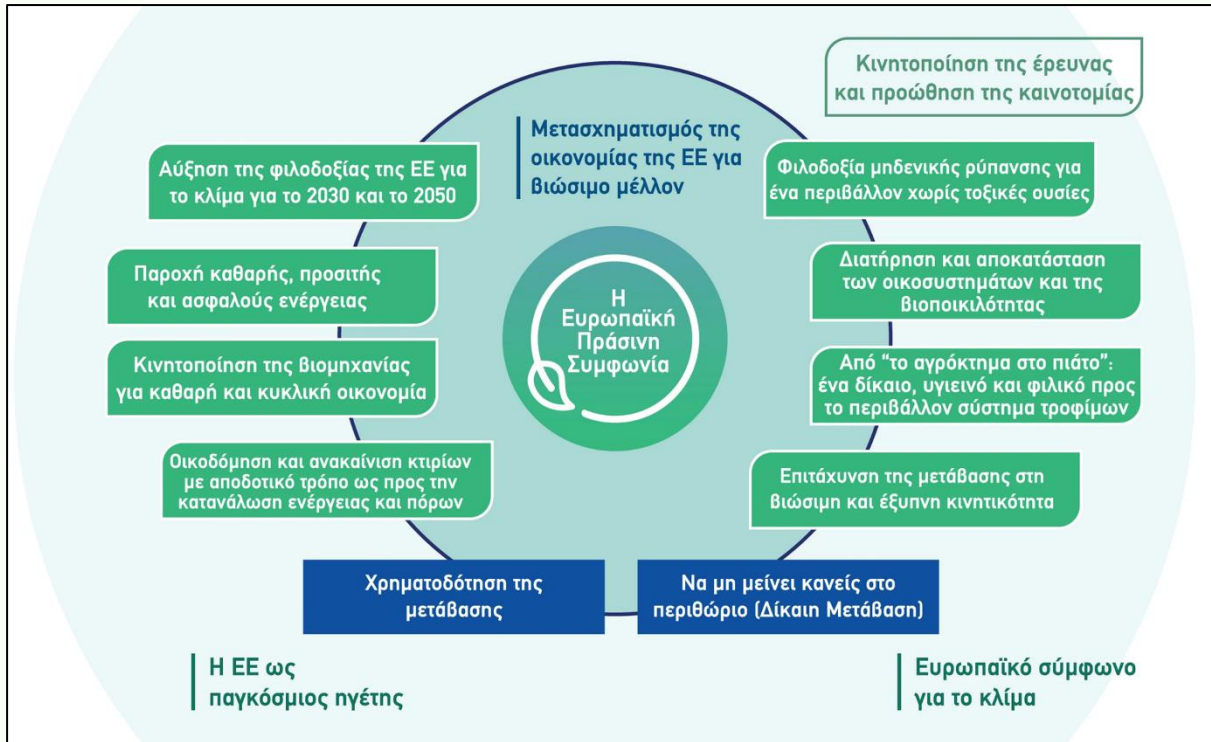

2.2. Τρέχουσες πολιτικές και τι έχει ήδη εφαρμοστεί

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία παρέχει ένα στρατηγικό σχέδιο για τη μετατροπή των κλιματικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων σε ευκαιρίες σε όλους τους τομείς πολιτικής, ενώ διασφαλίζει ότι η μετάβαση πραγματοποιείται δίκαια για όλους και χωρίς αποκλεισμούς, ώστε η οικονομία της ΕΕ να καταστεί πραγματικά βιώσιμη. Με τη μετάβαση της ΕΕ σε μια καθαρή, κυκλική οικονομία, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία επιδιώκει την αύξηση της αποδοτικότητας των πόρων, την αναχαίτιση της κλιματικής αλλαγής, την αντιστροφή της απώλειας της βιοποικιλότητας, καθώς και τη μείωση της ρύπανσης. Περιγράφει τους οικονομικούς πόρους στους οποίους πρέπει να επενδύσουν οι ευρωπαϊκές οικονομίες, τις διαθέσιμες επιλογές χρηματοδότησης, καθώς και την πορεία προς τη διασφάλιση μιας δίκαιης και ισότιμης μετάβασης.

Όλοι οι οικονομικοί κλάδοι, συμπεριλαμβανομένων των μεταφορών, της ενέργειας, της γεωργίας, των κατασκευών και των βιομηχανιών χάλυβα, τσιμέντου, των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), κλωστοϋφαντουργικών και χημικών προϊόντων, καλύπτονται από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (European Commission, 2019). Το σχέδιο περιλαμβάνει διάφορες πτυχές πολιτικής, όπως αυτές που απεικονίζονται στο Σχήμα 1.1 και εξηγούνται περαιτέρω στη συνέχεια.

Σχήμα 1.1. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (Πηγή: Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>)

Κανονισμοί, σχέδια και στρατηγικές στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Το **Σχέδιο Δράσης της ΕΕ για την Κυκλική Οικονομία** (Circular Economy Action Plan - CEAP) δημιουργήθηκε για να ανταποκριθεί στις ανάγκες (α) αύξησης της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας, (β) προώθησης της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και (γ) δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Το Σχέδιο αυτό επικεντρώνεται σε βιομηχανικούς κλάδους με υψηλή κατανάλωση πόρων και ενέργειας και με ισχυρή δυνατότητα κυκλικότητας, αξιοποιώντας τις προηγούμενες εργασίες που έχουν συντελεστεί προς την επίτευξη μιας κυκλικής οικονομίας από το 2015. Το Σχέδιο ανταποκρίνεται στις κρίσιμες αλυσίδες αξίας των προϊόντων, συμπεριλαμβανομένων των αλυσίδων αξίας των ηλεκτρονικών και ΤΠΕ, μπαταριών και αυτοκινήτων, συσκευασιών, πλαστικών και κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και τροφίμων, με στόχο τη

διατήρηση των πόρων αυτών σε οικονομικούς κύκλους για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα (European Commission, 2020a).

- Ο σχεδιασμός των προϊόντων, ο οποίος ευθύνεται για το 80% των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός προϊόντος κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής του, εξετάζεται στην πρόταση του **Κανονισμού για τον Οικολογικό Σχεδιασμό Βιώσιμων Προϊόντων**. Ο οικολογικός αντίκτυπος του σχεδιασμού των προϊόντων κυμαίνεται από τα υλικά που χρησιμοποιούνται, μέχρι και τις διαδικασίες κατασκευής και ελέγχου της αξιοπιστίας των τελικών προϊόντων. Ο παρών κανονισμός θεσπίζει νέα πρότυπα όσον αφορά την ανθεκτικότητα, την αξιοπιστία, την επαναχρησιμοποίηση, τη δυνατότητα επισκευής, την ευκολία συντήρησης, την αναμόρφωση, την ανακύκλωση και την ενεργειακή απόδοση των προϊόντων. Κύριος στόχος είναι η προώθηση της χρήσης υλικών που παράγονται ή ανακυκλώνονται με βιώσιμο τρόπο, η υιοθέτηση πιο ενεργειακά αποδοτικών διαδικασιών, καθώς και η κατασκευή προϊόντων μεγαλύτερης ανθεκτικότητας (European Commission, 2022b).
- Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η γεωργία, η αλιεία, η υδατοκαλλιέργεια και η αλυσίδα αξίας των τροφίμων συμβάλλουν σωστά στον στόχο μιας κλιματικά ουδέτερης Ένωσης έως το 2050, έχει θεσπιστεί μια νέα Στρατηγική με την ονομασία «**Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο**». Οι πρωταρχικοί στόχοι της στρατηγικής αυτής είναι (i) να εξασφαλιστούν επαρκή, οικονομικά προσιτά και θρεπτικά τρόφιμα εντός των ορίων του πλανήτη, (ii) να μειωθεί κατά το ήμισυ η χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, (iii) να αυξηθεί η ποσότητα γης που διατίθεται για τη βιολογική γεωργία, (iv) να προωθηθεί μια πιο βιώσιμη κατανάλωση τροφίμων, (v) να μειωθεί η απώλεια και η σπατάλη τροφίμων, να καταπολεμηθεί η απάτη στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων και (vi) να ενισχυθεί η ευημερία των ζώων (European Commission, 2020b).
- Η νέα **Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030** είναι ένα διεξοδικό, συστημικό και φιλόδοξο μακροπρόθεσμο σχέδιο για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και την ανάσχεση της εξάντλησης των πόρων των οικοσυστημάτων. Η στρατηγική σκιαγραφεί νέες προσεγγίσεις για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας, καθώς και νέες δεσμεύσεις, ορόσημα, στόχους και συστήματα διακυβέρνησης, με στόχο την

αποκατάσταση της βιοποικιλότητας της Ευρώπης έως το 2030 (European Commission, 2020c).

- Το **Σχέδιο Δράσης για Μηδενική Ρύπανση** χρησιμεύει ως οδηγός για την ενσωμάτωση της πρόληψης της ρύπανσης σε όλα τα σχετικά προγράμματα της ΕΕ, την επιτάχυνση της εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας της ΕΕ, αλλά και τον εντοπισμό τυχόν κενών. Περιλαμβάνει επίσης στόχους για την μείωση της παραγωγής αποβλήτων, τη βιοποικιλότητα και τη ρύπανση του αέρα, των υδάτων και του εδάφους, καθώς και για την ηχορύπανση (European Commission, 2021b).

Η κύρια πρόκληση στην επιτυχή εφαρμογή αυτών των στρατηγικών είναι η διατήρηση της προτεραιότητας του σχεδιασμού πολιτικής καθ' όλη τη διάρκεια της παρατεταμένης περιόδου εφαρμογής τους, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο (Siddi M., 2020). Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας που προκλήθηκε από την πανδημία COVID-19, η οποία έχει επιφέρει τεράστια παγκόσμια οικονομική επιβράδυνση, αποτελεί επί του παρόντος τον κύριο λόγο της μετατόπισης των προτεραιοτήτων των ευρωπαϊκών πολιτικών από την Πράσινη Συμφωνία. Πριν από την κατάσταση έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας που προκλήθηκε από τη νόσο COVID-19, η Πράσινη Συμφωνία αποτελούσε μία από τις κορυφαίες προτεραιότητες στην ατζέντα χάραξης πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Fetting, 2020).

Σε συνέχεια των μέτρων αυτών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε και ενέκρινε το 2021 τη δέσμη μέτρων με όνομα **“Fit for 55”**, με στόχο την ενίσχυση της θέσης της ΕΕ ως παγκόσμιου ηγέτη στον τομέα του κλίματος. Αυτή η δέσμη μέτρων είναι μια δέσμη νομοθετικών προτάσεων, οι οποίες αποσκοπούν στον εκσυγχρονισμό της υφιστάμενης νομοθεσίας, στην προσαρμογή της στον στόχο της ΕΕ για το κλίμα με ορίζοντα το 2030, καθώς και στην εισαγωγή νέων πολιτικών οι οποίες θα συμβάλουν στην επίτευξη των αναγκαίων μετασχηματιστικών αλλαγών στην οικονομία, την κοινωνία και τη βιομηχανία (European Commission, 2021a). Αυτό δεν αποσκοπεί μόνο στην επίτευξη του στόχου της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, αλλά και στη μείωση των συνολικών εκπομπών ρύπων κατά τουλάχιστον 55% έως το 2030, σε σύγκριση με το 1990.

Η δέσμη περιλαμβάνει τα ακόλουθα μέτρα:

- **Κανονισμός για τον Επιμερισμό των Προσπαθειών (Effort Sharing Regulation – ESR)**

Ο κανονισμός αυτός αποσκοπεί στον καθορισμό αυστηρότερων στόχων για την μείωση των εκπομπών ρύπων για όλα τα κράτη μέλη σε όλους τους βιομηχανικούς τομείς. Λαμβανομένων υπόψη των διαφορετικών πλαισίων κάθε κράτους μέλους, οι στόχοι θα βασίζονται στο κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕγχΠ) τους, και θα προσαρμόζονται ανάλογα με τη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας.

- **Τροποποίηση της οδηγίας για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (Renewable Energy Directive) με σκοπό την υλοποίηση της φιλοδοξίας του νέου κλιματικού στόχου για το 2030 (RED II)**

Στην αρχική οδηγία σχετικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, το επίπεδο-στόχος της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ορίστηκε στο 32%. Η νέα τροπολογία (RED II) καθορίζει ως στόχο το 40% της συνολικής ενέργειας να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές, έως το 2030. Όλα τα κράτη μέλη είναι δεσμευμένα να συμβάλουν στην επίτευξη του στόχου αυτού.

- **Οδηγία για την ενεργειακή απόδοση (Directive on energy efficiency)**

Η οδηγία αυτή καλύπτει, μεταξύ άλλων, τη δέσμευση των κρατών μελών για μείωση της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας.

- **Κανονισμός σχετικά με τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και των απορροφήσεων από δραστηριότητες χρήσης γης, αλλαγής χρήσης γης και δασοπονίας, στο πλαίσιο για το κλίμα και την ενέργεια με ορίζοντα το 2030**

Ο κανονισμός θέτει ως στόχο της ΕΕ την απορρόφηση 310 εκατομμυρίων τόνων διοξειδίου του άνθρακα. Έως το 2035, η ΕΕ θα πρέπει να στοχεύσει στην επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας στους τομείς της χρήσης γης, της δασοπονίας και της γεωργίας, συμπεριλαμβανομένων άλλων συναφών γεωργικών εκπομπών.

- **Αναθεώρηση της Οδηγίας για τη Φορολογία της Ενέργειας (ΟΦΕ) (Energy Tax Directive)**

Η αναθεώρηση της Οδηγίας για τη Φορολογία της Ενέργειας προτείνει την ευθυγράμμιση της φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων με τις πολιτικές της ΕΕ για την ενέργεια και το κλίμα, την προώθηση καθαρών τεχνολογιών, καθώς και την κατάργηση των παρωχημένων εξαιρέσεων και των μειωμένων συντελεστών, οι οποίοι επί του παρόντος ενθαρρύνουν τη χρήση ορυκτών καυσίμων.

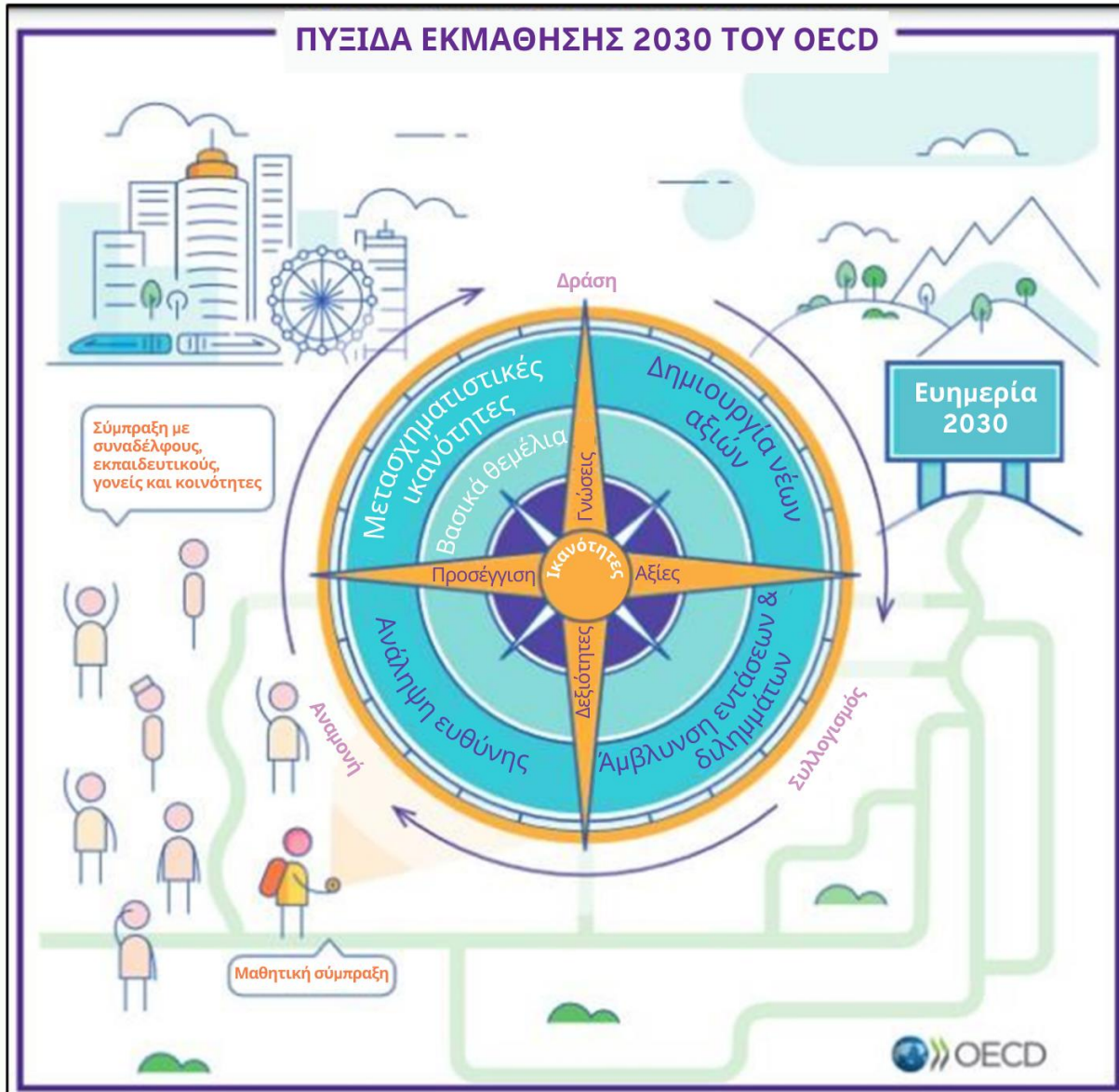
2.3. Πώς θα επιτευχθούν οι προτεινόμενοι στόχοι;

Για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και άλλων ανθρωπίνων πράξεων που βλάπτουν το περιβάλλον, τόσο στην ξηρά όσο και στη θάλασσα, ο ενεργός ρόλος των πολιτών και η άμεση εμπλοκή τους είναι ζωτικής σημασίας. Αυτή η άμεση εμπλοκή των πολιτών θα πρέπει να επιτυγχάνεται μέσω της ενεργού συμμετοχής τους στα κοινά, αλλά και μέσω της εκπαίδευσης και της ευαισθητοποίησης του κοινού, της επιστήμης των πολιτών, της παρατήρησης και του αυτοελέγχου των ατομικών περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων (Hadjichambis, 2022), σε συνδυασμό με την αλλαγή της συμπεριφοράς των καταναλωτών και των πολιτών προς την κατεύθυνση πιο βιώσιμων προτύπων. Η άμεση συμμετοχή των πολιτών και των κοινοτήτων στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος είναι λοιπόν τεράστιας σημασίας. Η εμπλοκή τους αυτή θα τους παρακινήσει να αλλάξουν τις προσωπικές τους συμπεριφορές, να μειώσουν το προσωπικό τους αποτύπωμα άνθρακα, καθώς και να αναλάβουν τόσο ατομική, όσο και συλλογική δράση. Υποστηρίζοντας την προστασία της βιοποικιλότητας, την εφαρμογή φυσικών λύσεων για την ανθεκτικότητα απέναντι στην κλιματική αλλαγή, τη βιώσιμη κατανάλωση ενέργειας και τη διαχείριση των αποβλήτων (Hainsch et al., 2022), θα επιτευχθεί η υιοθέτηση ενός πιο βιώσιμου τρόπου ζωής και αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον.

Η περιβαλλοντική συνείδηση των νέων πρέπει επίσης να ενισχυθεί τόσο μέσω της εκπαίδευσης, όσο και άλλων μορφών συμμετοχής των νέων στα κοινά.

Ανταλλάσσοντας τις γνώσεις και τις εμπειρίες που προκύπτουν από την εμπλοκή τους στα ζητήματα αυτά με τις οικογένειές τους και τις τοπικές τους κοινότητες, οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να γίνουν πρεσβευτές για τη δράση για το κλίμα και τη προστασία του περιβάλλοντος. Έτσι, τα σχολεία, οι εγκαταστάσεις κατάρτισης και τα πανεπιστήμια βρίσκονται σε μια εξαιρετική θέση για να επικοινωνήσουν με τους φοιτητές, τους γονείς και το ευρύ κοινό σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται για την ομαλή μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία.

Σχήμα 1.2. Πυξίδα Εκμάθησης 2030 του ΟΟΣΑ (Πηγή: OECD, 2019
https://www.oecd.org/education/2030/learning_pyass)

Για την ανάπτυξη και την αξιολόγηση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των προσεγγίσεων σχετικά με την κλιματική αλλαγή και τη βιώσιμη ανάπτυξη, η Ευρώπη χρειάζεται να αναπτύξει ένα πλαίσιο συναφών ικανοτήτων. Το πλαίσιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει δύο βασικούς τομείς που θα επιτρέπουν στους πολίτες να δρουν κατά της κλιματικής αλλαγής και υπέρ της αειφόρου ανάπτυξης ακολουθώντας διάφορες μεθόδους. Οι δύο αυτοί κύριοι τομείς είναι η εκπαίδευση και η καλλιέργεια μίας βαθύτερης κατανόησης του περιβάλλοντος και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, θα αναπτυχθεί και θα

τεθεί σε εφαρμογή ένας διεπιστημονικός ευρωπαϊκός οδηγός ικανοτήτων για προώθηση της διά βίου μάθησης μέσω εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών οι οποίες θα βοηθήσουν τους πολίτες, ιδίως τους νέους, να ενισχύσουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τη στάση τους όσον αφορά την κλιματική αλλαγή και την αειφόρο ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις φυσικές επιστήμες, στην τεχνολογία και τα μαθηματικά, όπως και στις κοινωνικές και επιχειρηματικές δεξιότητες, αλλά και στις δεξιότητες που σχετίζονται με την ενεργό πολιτότητα. Η ανάπτυξη του πλαισίου αυτού απαιτεί την εμπλοκή φυσικών επιστημόνων, επαγγελματιών τεχνολογίας και επιστήμης των πολιτών, κοινωνικών επιστημόνων και ακαδημαϊκών μελετητών των ανθρωπιστικών επιστημών. Οι συνεισφορά και οι πρακτικές γνώσεις που παρέχονται από μη ακαδημαϊκούς ενδιαφερόμενους φορείς, καθώς και οι βέλτιστες πρακτικές σε παγκόσμιο επίπεδο, θα είναι ζωτικής σημασίας, λαμβάνοντας υπόψη την έμφυτη απροθυμία των ανθρώπων να επιχειρούν αλλαγές συμπεριφοράς, αλλά και το χάσμα μεταξύ των φύλων, το οποίο παρατηρείται όσον αφορά τις απόψεις σχετικά με τις οικολογικές και βιώσιμες πρακτικές.

Ένας τέτοιος οδηγός θα χρησίμευε ως εργαλείο αναφοράς για τα κράτη μέλη, τους ενδιαφερόμενους φορείς και τους μη-κυβερνητικούς οργανισμούς (ΜΚΟ), καθώς επίσης θα βοηθούσε τους πολίτες να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην μετάβαση της κοινωνίας σε μια πιο βιώσιμη οικονομία. Η δημιουργία ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, προγραμμάτων σπουδών, δραστηριοτήτων κατάρτισης, δικτύωσης και ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών θα αποτελέσει τη βάση του προαναφερθέντος πλαισίου. Οι εκπαιδευτικοί, οι εκπαιδευτές, οι μαθητές, οι σπουδαστές, οι γονείς, αλλά και η ευρύτερη κοινότητα, θα μπορούσαν να συμμετάσχουν και να πραγματοποιήσουν τις απαιτούμενες αλλαγές στον τρόπο συμπεριφοράς τους, ώστε να σημειωθεί μια επιτυχής μετάβαση, αναλαμβάνοντας μια διαδικασία διαβούλευσης και εφαρμογής του πλαισίου αυτού από τα σχολεία, τα πανεπιστήμια, τους δήμους και τις δημόσιες αρχές, σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα.

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης μίας βαθύτερης κατανόησης του περιβάλλοντος αλλά και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων εντός των κοινοτήτων, οι δράσεις θα πρέπει να δίνουν έμφαση στη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά μέσω της περιβαλλοντικής παρακολούθησης, της επιστήμης των πολιτών και των συνασπισμών των πολιτών (Willis, 2022). Η εμπλοκή των πολιτών στις κλιματικές και περιβαλλοντικές

ανησυχίες, όπως η βιοποικιλότητα, η ρύπανση των θαλασσών και των γλυκών υδάτων και οι βιώσιμες τροφές, θα πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο των δράσεων αυτών. Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι πρωτοβουλίες αυτές θα λειτουργήσουν ως πρότυπα για τη συμμετοχή της ευρύτερης κοινότητας στις προσπάθειες δραστικής αλλαγής συμπεριφοράς οι οποίες απαιτούνται για μια επιτυχή και δίκαιη μετάβαση, τα έργα θα πρέπει να υλοποιούνται σε μεγάλη κλίμακα και σε συνεργασία με επιχειρήσεις, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ακαδημαϊκά ιδρύματα και δημόσιες αρχές.

Οι πρωταρχικοί στόχοι αυτών των πρωτοβουλιών θα πρέπει να είναι η ευαισθητοποίηση, η συμμετοχή και η ενδυνάμωση των πολιτών και των καταναλωτών με πρακτικές μεθόδους για την παρακολούθηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων, η συλλογή δεδομένων που θα τους επιτρέψουν να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους, καθώς και η μείωση του ατομικού τους αποτυπώματος άνθρακα και του ευρύτερου περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος ως καταναλωτές.

Επιπλέον, μέσω της ενεργού συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, η επιστήμη των πολιτών αποτελεί ισχυρό μέσο για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την προστασία του περιβάλλοντος. Ο όρος «επιστήμη των πολιτών» έχει μια ευρεία χρήση, και αναφέρεται σε ένα φάσμα διάφορων επιπέδων συμμετοχής, από την αύξηση της απλής κατανόησης της επιστήμης από το ευρύ κοινό, στην παροχή κινήτρων στους πολίτες να συμμετέχουν στην ερευνητική διαδικασία με τη συλλογή, την ανάλυση και την παρουσίαση δεδομένων, μέχρι και τον καθορισμό της επιστημονικής κατεύθυνσης και τη συνεργασία με άλλους για τον από κοινού σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών σχετικών με την επιστήμη. Οι δραστηριότητες που αφορούν την επιστήμη των πολιτών θα πρέπει να υποστηρίζονται από μια ορθή επιστημονική διαδικασία, η οποία να εξασφαλίζει την ακρίβεια των δεδομένων που συλλέγονται, καθώς και τη δίκαιη εκπροσώπηση όλων των εμπλεκόμενων μερών.

2.4. Δραστηριότητες

- 1) Στόχος της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας είναι να επιτευχθεί:
 - A) Ο τερματισμός λειτουργίας όλων των βιομηχανιών που έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.
 - B) Η κλιματική ουδετερότητα της ΕΕ έως το 2050.
 - Γ) Η αντικατάσταση κάθε οχήματος καύσης με ένα ηλεκτρικό.
 - Δ) Η ευαισθητοποίηση των πολιτών σχετικά με την περιβαλλοντική κρίση.

- 2) Το 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε μία δέσμη νομοθετικών προτάσεων με στόχο τον εκσυγχρονισμό της υφιστάμενης νομοθεσίας και την προσαρμογή και ενσωμάτωση των προτάσεων αυτών στον στόχο της ΕΕ για το κλίμα με ορίζοντα το 2030. Ποιο είναι το όνομα που δόθηκε σε αυτό το πακέτο;
 - A) “Fit for 55”
 - B) Στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο»
 - Γ) Ατζέντα 2030
 - Δ) Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την Κυκλική Οικονομία

- 3) Προκειμένου να επιτευχθεί μια πιο αποτελεσματική δράση για το κλίμα, ποιο από τα ακόλουθα στοιχεία θεωρείται ζωτικής σημασίας;
 - A) Ενεργός συμμετοχή των πολιτών σε κοινωνικές συγκεντρώσεις.
 - B) Προώθηση ριζοσπαστικών ενεργειών εκ μέρους των πολιτών.
 - Γ) Οι ατομικές και συλλογικές δράσεις των πολιτών που έχουν σχεδιαστεί με σκοπό τον εντοπισμό, την αντιμετώπιση και την επίλυση ζητημάτων δημόσιου ενδιαφέροντος.
 - Δ) Παροχή στους πολίτες της δυνατότητας να εκφράζουν τις προσωπικές τους ανησυχίες και τα συμφέροντά τους.

3. Δημόσια Διαβούλευση και Εμπλοκή των Πολιτών

3.1. Τι είναι η Δημόσια Διαβούλευση;

Η διαβούλευση ορίστηκε από τον Fishkin (2009) ως η διαδικασία κατά την οποία τα άτομα σταθμίζουν με ουσιαστικό τρόπο τα πλεονεκτήματα διάφορων ανταγωνιστικών επιχειρημάτων και συμμετέχουν σε ισορροπημένες συζητήσεις. Ενώ αυτό μπορεί να ακούγεται πολύ παρόμοιο με τη διαδικασία μιας συνηθισμένης συζήτησης, η διαβούλευση διαφοροποιείται από την απλή συζήτηση στη βάση πέντε συνθηκών. Οι ακόλουθες συνθήκες ενδέχεται επίσης να χρησιμοποιούνται για σκοπούς αξιολόγησης της ποιότητας μιας διαδικασίας διαβούλευσης, και είναι οι εξής:

1. Ο βαθμός στον οποίο οι συμμετέχοντες έχουν πρόσβαση σε ακριβή, ενημερωμένη **πληροφόρηση**, την οποία θεωρούν σχετική με το εκάστοτε θέμα.
2. Ο βαθμός στον οποίο παρέχεται **ουσιαστική ισορροπία** στα επιχειρήματα που προβάλλονται από τη μία πλευρά για να σχολιαστούν από τις παρατηρήσεις της αντίπαλης πλευράς.
3. Ο βαθμός στον οποίο οι συμμετέχοντες στη συζήτηση αντιπροσωπεύουν την **ποικιλομορφία** των σημαντικότερων δημόσιων θέσεων.
4. Η έκταση της **ευσυνειδησίας** των συμμετεχόντων να σταθμίσουν αντικειμενικά την ουσία των εκάστοτε επιχειρημάτων.
5. Ο βαθμός στον οποίο τα επιχειρήματα από όλες τις πλευρές **εξετάζονται ισότιμα** ανάλογα με την αξία τους, και όχι με βάση ποια πλευρά συμμετεχόντων τα εκφράζει.

Οι εκδηλώσεις διαβούλευσης έχουν ως στόχο να δημιουργήσουν περιβάλλοντα χωρίς αποκλεισμούς για τους πολίτες, ώστε αυτοί να είναι σε θέση να συζητήσουν πολιτικές οι οποίες θα υπερισχύσουν των επιρροών που ασκούνται από μια ανώτερη ελίτ τάξη (Boulianne, 2018). Πιο συγκεκριμένα, μια δημόσια διαβούλευση πραγματοποιείται όταν οι συμμετέχοντες αποτελούν μέλη του κοινού, ενώ ο τόπος

συζητήσεως είναι δομημένος έτσι ώστε οι τίτλοι, το καθεστώς ή οι θέσεις των συμμετεχόντων σε αυτή να μην υπερισχύουν έναντι άλλων (Ebuona et al., 2022).

Η δημόσια διαβούλευση κρίνεται απαραίτητη προκειμένου οι πολίτες να συναινέσουν σε μια απόφαση και όχι απλώς η απόφαση αυτή να τους επιβληθεί. Όταν οι πολίτες συμμετέχουν στη διαδικασία χάραξης πολιτικής, βλέπουν τους νόμους ως κάτι δικό τους και ως πιο δίκαιους, και συνεπώς είναι πιο πρόθυμοι να τους ακολουθήσουν (Bohman, 2000). Επιπλέον, οι Solomon και Abelson (2012) υποστήριξαν ότι υπάρχουν συγκεκριμένοι λόγοι και περιπτώσεις κατά τις οποίες θα πρέπει να εφαρμόζονται οι διαδικασίες της δημόσιας διαβούλευσης.

Ένα ζήτημα πολιτικής θα πρέπει να τυγχάνει πολύ στενού δημοσίου ελέγχου όταν πληρούνται ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Υπάρχουν αντικρουόμενες δημόσιες αξίες.
- Το θέμα είναι αμφιλεγόμενο ή διχαστικό, ή και τα δύο.
- Το θέμα συνδυάζει εξειδικευμένη (τεχνική) και πραγματική (πρακτική) γνώση.
- Το κοινό έχει χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στην τρέχουσα κυβέρνηση.
(Solomon & Abelson, 2012)

Ως εκ τούτου, οι δημόσιες διαβουλεύσεις χρησιμοποιούνται ώστε να ληφθούν οι κατάλληλες αποφάσεις σχετικά με το κοινό καλό και να αντιμετωπιστούν οι κοινωνικές προκλήσεις στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της επιστήμης και του περιβάλλοντος (Blacksher et al., 2012). Ωστόσο, πιο επιφανειακά θέματα θα μπορούσαν επίσης να προορίζονται προς συζήτηση και ψηφοφορία, όπως, για παράδειγμα, το ενδεχόμενο κατασκευής ενός νέου δρόμου σε μια γειτονιά (Ebuona et al., 2022).

Σχήμα 3.1. Τα μέλη της Συνέλευσης των Πολιτών (Citizens' Assembly) ψηφίζουν επί της διατύπωσης των ψηφοδελτίων τα οποία επρόκειτο να ψηφιστούν στη συνέχεια, στο Grand Hotel, Μάλαχάϊντ, Κομητεία Δουβλίνου. (Πηγή: <https://www.irishtimes.com/news/social-affairs/citizens-assembly-votes-to-end-mandatory-retirement-age-1.3148549>)

Οι διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης πρέπει, εξ ορισμού, να πραγματοποιούνται σε δημόσιους χώρους, δεδομένου ότι η ενεργός συμμετοχή τμημάτων του πληθυσμού που διαφορετικά θα αποκλείονταν αποτελεί βασική προϋπόθεση. Οι συγκεκριμένες τοποθεσίες όπου πραγματοποιούνται οι διαβουλεύσεις δεν παίζουν ρόλο, εφόσον οι συμμετέχοντες στη μέθοδο διαβούλευσης λειτουργούν βάσει κοινών αρχών. Μερικά πρακτικά παραδείγματα διαβουλευτικών διαδικασιών περιλαμβάνουν επιτροπές πολιτών (citizens' juries), διασκέψεις συναίνεσης (consensus conferences), διαπραγματεύσεις θέσπισης κανόνων, διαβουλευτικές δημοσκοπήσεις και δημόσιες συνεδριάσεις σε δημαρχεία (town hall meetings) κατά τις οποίες πραγματοποιούνται ψηφοφορίες (Smith & Rowe, 2016). Ωστόσο, οι παραδοσιακές συνεδριάσεις σε δημαρχεία και οι δημόσιες ακροάσεις δεν αποτελούν εκδηλώσεις δημόσιας διαβούλευσης, καθώς είτε περιλαμβάνουν μονόπλευρη επικοινωνία, είτε συζήτηση μεταξύ των πολιτών και των φορέων λήψης αποφάσεων, αλλά όχι διάλογο μεταξύ των ίδιων των πολιτών.

Έχοντας ορίσει τη διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης, χρειάζεται τώρα να περιγράψουμε ένα από τα δημοκρατικά συστήματα τα οποία την ενσωματώνουν: τη

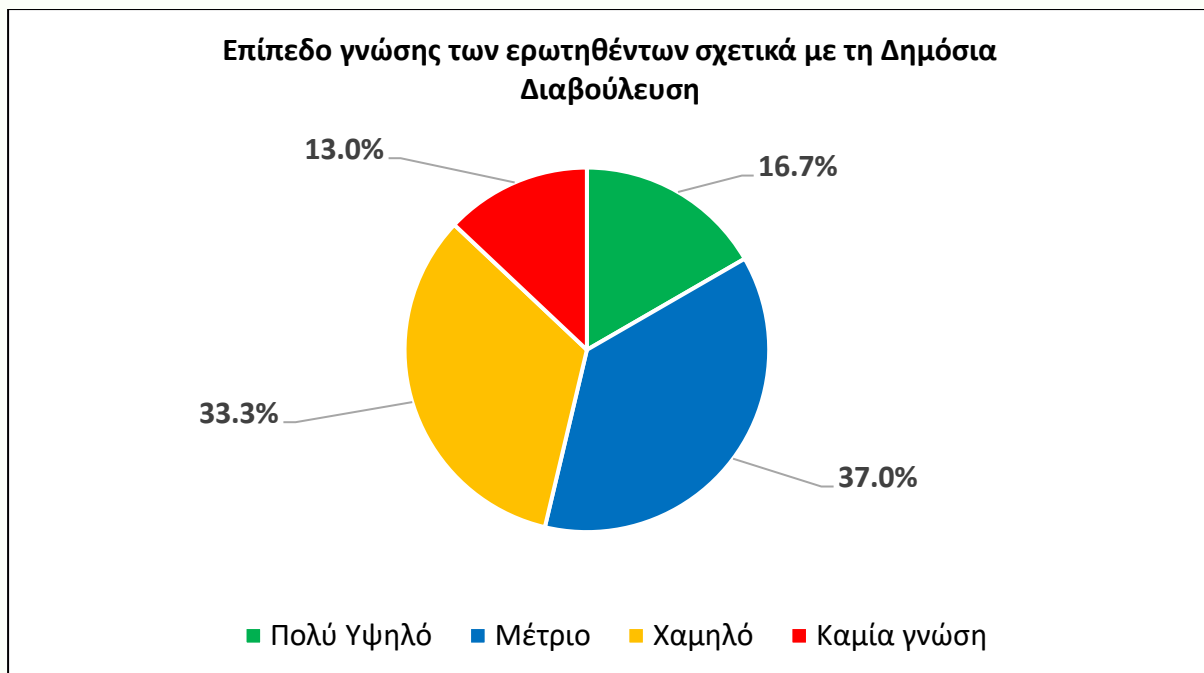

διαβουλευτική δημοκρατία. Το σύστημα αυτό αποτελεί ένα σύστημα στο οποίο οι συστάσεις που προκύπτουν από διαβουλευτικές εκδηλώσεις ή διαδικασίες λαμβάνονται ειλικρινά υπόψη από τους πολιτικούς και τα ενδιαφερόμενα μέρη κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής. Συνδυάζει τη διαβούλευση με την πολιτική ισότητα και, ως εκ τούτου, τη μαζική συμμετοχή των πολιτών. Παρ' όλα αυτά, η διαβουλευτική δημοκρατία δεν υφίσταται χωρίς να παρουσιάζει και κάποιους περιορισμούς, και πρέπει πράγματι να εργαστούμε ώστε να τους ελαχιστοποιήσουμε (Fishkin, 2009). Οι προεκτάσεις της μετάβασης σε ένα διαβουλευτικό σύστημα εξετάζονται στην υποενότητα 3.4 του παρόντος Εγχειριδίου. Στο σημείο εκείνο, θα επανέλθουμε στις προϋποθέσεις για εφαρμογή της Διαβούλευσης, οι οποίες και συναντιούνται στην παρούσα ενότητα (σελίδα 17), ώστε να συζητήσουμε τις απόψεις του κοινού σχετικά με τη βιωσιμότητα και την επιτυχή εφαρμογή του θεσμού της Διαβουλευτικής Δημοκρατίας.

Η κοινοπραξία GreenVETers διεξήγαγε μία έρευνα, της οποίας σκοπός ήταν να διαπιστώσει κατά πόσο οι μη εμπειρογνώμονες πολίτες στην ΕΕ είναι ενήμεροι όσον αφορά τη διαδικασία της Δημόσιας Διαβούλευσης. Στην έρευνα αυτή απάντησαν συνολικά 54 άτομα τα οποία διαμένουν σε 8 χώρες της ΕΕ και του ΕΟΧ, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου (13), της Ολλανδίας (11), της Πορτογαλίας (10), της Πολωνίας (10), της Ελλάδας (5), της Γαλλίας (3), της Γερμανίας (1) και της Νορβηγίας (1). Το κυκλικό διάγραμμα που παρουσιάζεται στο Σχήμα 3.2 απεικονίζει την κατανομή του επιπέδου γνώσης των συμμετεχόντων της έρευνας σχετικά με τη Δημόσια Διαβούλευση. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες ανέφεραν πως είχαν «Μέτριο» ή «Χαμηλό» επίπεδο γνώσης, γεγονός το οποίο ήταν στατιστικά αναμενόμενο. Εξετάζοντας το ποσοστό του «χαμηλού» επιπέδου γνώσης, καθίσταται προφανές ότι απαιτούνται μεγάλες προσπάθειες εκπαίδευσης σχετικά με τις έννοιες της Δημόσιας Διαβούλευσης και της Διαβουλευτικής Δημοκρατίας.

Σχήμα 3.2. Κυκλικό διάγραμμα σχετικά με το επίπεδο γνώσεων των συμμετεχόντων της έρευνας GreenVETers σχετικά με τη Δημόσια Διαβούλευση.

3.2. Δημόσια Διαβούλευση για Περιβαλλοντικά Ζητήματα

Στην υποενότητα 3.1, συζητήσαμε το γεγονός ότι τα θέματα δημόσιας διαβούλευσης συχνά αφορούν κοινωνικές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένων περιβαλλοντικών ζητημάτων όπως η κλιματική αλλαγή. Η κλιματική αλλαγή είναι επίσης ένα θέμα για το οποίο οι άνθρωποι έχουν αντικρουόμενες απόψεις, ενώ οι τρόποι προσαρμογής και μετριασμού της κλιματικής αλλαγής απαιτούν τη συμβολή εμπειρογνομώνων. Επομένως, σύμφωνα με τους Solomon και Abelson (2012), υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να τεθούν τα περιβαλλοντικά ζητήματα προς δημόσια συζήτηση.

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν στη δράση για το κλίμα, συμπεριλαμβανομένων των εκδηλώσεων διαβούλευσης, του εποικοδομητικού διαλόγου, της συμμετοχικής κατάρτισης προϋπολογισμού, της επιστήμης των πολιτών, της κοινωνικής καινοτομίας και της ανάληψης τοπικής δράσης. Ωστόσο, προτείνεται αυτές οι μέθοδοι να χρησιμοποιούνται σε συνδυασμό μεταξύ τους (Andersson & Kambli, 2020) και με ιδιαίτερη προσοχή, λόγω του αντιπαραγωγικού αντίκτυπου που μπορεί να επιφέρουν. Ανάλογα με το εκάστοτε περιβαλλοντικό ζήτημα, μπορεί να επιλεγεί η κατάλληλη μέθοδος εμπλοκής των πολιτών.

Επιπλέον, κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή είναι ένα θέμα το οποίο έχει λάβει κεντρική θέση στον πολιτικό διάλογο σε τοπική, εθνική και παγκόσμια κλίμακα (Mourato & Iannuzzi, 2021). Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, έχει εξεταστεί επίσης σε παγκόσμιο επίπεδο η χρήση της δημόσιας διαβούλευσης όσον αφορά περιβαλλοντικά ζητήματα, όπως η χάραξη πολιτικής για τη δράση για το κλίμα (Karkkainen et al., 2005). Υπάρχουν επίσης διάφορα παραδείγματα εφαρμογής της δημόσιας διαβούλευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι, ακολούθως θα συζητήσουμε αρχικά τον κρίσιμο ρόλο της Δημόσιας Διαβούλευσης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για περιβαλλοντικά ζητήματα, κι έπειτα, στην Ενότητα 4, θα παρουσιάσουμε τα παραδείγματα περιβαλλοντικών θεμάτων που είτε έχουν ήδη συζητηθεί, είτε βρίσκονται υπό συζήτηση επί του παρόντος στα εθνικά πλαίσια των εταίρων, αλλά και παγκοσμίως.

Ποια είναι η άποψη της ΕΕ και του ΟΗΕ όσον αφορά τον ρόλο των πολιτών στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής;

Στην περίπτωση της περιβαλλοντικής αειφορίας και της δράσης για το κλίμα, η εμπλοκή των πολιτών ενθαρρύνεται από το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για το Κλίμα (Climate Pact) που υπογράφηκε στο πλαίσιο της Πράσινης Συμφωνίας της ΕΕ. Το Σύμφωνο για το Κλίμα είναι μια πρωτοβουλία η οποία αποσκοπεί στο να ενώσει τους ανθρώπους σε μια προσπάθεια δημιουργίας μιας βιώσιμης, κλιματικά ουδέτερης Ευρώπης. Το Σύμφωνο σχεδιάζει να επιτύχει τον στόχο αυτό ενθαρρύνοντας άτομα, οργανώσεις και κοινότητες να ανταλλάσσουν τις γνώσεις τους μαθαίνοντας ο ένας από τον άλλον, και να βρίσκουν λύσεις στα διάφορα ζητήματα που προκύπτουν (European Commission, 2022a).

Στο πλαίσιο του Συμφώνου για το Κλίμα, η ΕΕ ανέθεσε Πρεσβευτές οι οποίοι επιθυμούσαν να προσεγγίσουν άτομα στις κοινότητες και τα δίκτυά τους, με σκοπό να τους ενθαρρύνουν να συμμετάσχουν στη δράση για το κλίμα. Στα αρχικά στάδια εφαρμογής του προγράμματος, τα ενδιαφερόμενα άτομα υπέβαλλαν αίτηση για να αναλάβουν τον ρόλο του Πρεσβευτή. Ωστόσο, από τις αρχές του 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή άρχισε να αναθέτει άτομα μόνο μέσω προσωπικών προσκλήσεων (European Commission, 2022a).

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενθάρρυνε τη διοργάνωση εκδηλώσεων Κοινοβουλίων Ομότιμων (Peer Parliaments) στο πλαίσιο του Συμφώνου για το Κλίμα μέχρι και τον Μάρτιο του 2022. Τα Κοινοβούλια Ομότιμων ήταν πρωτοβουλίες που καθοδηγήθηκαν από τους πολίτες, και στις οποίες ένα άτομο εγγράφεται για να φιλοξενήσει μια εκδήλωση με έναν μικρό κύκλο φίλων, συγγενών, γειτόνων ή συναδέλφων. Τα θέματα συζήτησης περιλάμβαναν τα εξής: «Πώς κινούμαστε και πώς μετακινούμαστε», «Πώς να καταστήσουμε την ενέργεια βιώσιμη και δίκαιη» και «Πώς τρώμε και καταναλώνουμε» (European Commission, 2022a). Οι ψήφοι και τα αποτελέσματα κάθε εκδήλωσης κοινοποιήθηκαν στη Γραμματεία του Συμφώνου για το Κλίμα για τη σύνταξη έκθεσης. Η έκθεση αυτή υποβλήθηκε την άνοιξη του 2022 προς συζήτηση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission, 2022c).

Ταυτόχρονα, οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ περιλαμβάνουν τον Στόχο 12, ο οποίος αφορά τη «Διασφάλιση Προτύπων Βιώσιμης Κατανάλωσης και Παραγωγής», και τον Στόχο 13, ο οποίος αφορά την «Ανάληψη Επείγουσας Δράσης για την Καταπολέμηση της Κλιματικής Αλλαγής και των Επιπτώσεών της». Και οι δύο αυτοί στόχοι αποσκοπούν στην ευαισθητοποίηση των πολιτών σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη. Ο στόχος 12.8 επιδιώκει να «[διασφαλίσει] ότι όλοι οι άνθρωποι παντού έχουν την απαραίτητη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη και έναν τρόπο ζωής σε αρμονία με τη φύση» έως το 2030. Ομοίως, ο στόχος 13.3 επιδιώκει στην «[βελτίωση] της εκπαίδευσης, ευαισθητοποίησης, καθώς και της ανθρώπινης και θεσμικής ικανότητας σχετικά με θέματα που αφορούν τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, την προσαρμογή, τη μείωση των επιπτώσεων και την έγκαιρη προειδοποίηση» (United Nations, 2015).

Τόσο η ΕΕ όσο και ο ΟΗΕ δίνουν έναν ουσιαστικό ρόλο στους πολίτες. Σε αντίθεση με τον ΟΗΕ, ωστόσο, ο πολίτης στο ευρωπαϊκό πλαίσιο αποκτά έναν ρόλο που συνδέεται περισσότερο με τις έννοιες της δημόσιας διαβούλευσης, καθώς ο ρόλος αυτός περιλαμβάνει την ανταλλαγή γνώσεων και ιδεών αναφορικά με λύσεις που ξεπερνούν τους γενικούς στόχους του ΟΗΕ για την εκπαίδευση. Αυτό δικαιολογείται καθώς τα Ηνωμένα Έθνη στοχεύουν σε ένα παγκόσμιο, πολύ πιο ποικιλόμορφο κοινό. Ωστόσο, η ΕΕ έχει πιο απτούς στόχους για την ουδετερότητα του άνθρακα και τη αειφορία σύμφωνα με την Πράσινη Συμφωνία, ενώ οι ευρωπαίοι πολίτες δεν έχουν την πολυτέλεια να μην συνεργάζονται και να μην συμφωνούν σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα προχωρήσουμε.

Κατά συνέπεια, η μεγάλη σημασία των διαβουλευτικών εκδηλώσεων είναι προφανής, καθώς αυτές ενδυναμώνουν την κοινωνία να λαμβάνει αποφάσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, όπου τα επιστημονικά στοιχεία μπορούν παρά μόνο να περιγράψουν το ζήτημα (Willis et al., 2022). Μελέτες δείχνουν ότι υπάρχει μια κοινή πεποίθηση μεταξύ των ενδιαφερόμενων φορέων, ότι η δημόσια διαβούλευση δύναται να προσφέρει χώρο για δημοκρατική καινοτομία σχετικά με την κλιματική αλλαγή (Sandover et al., 2021). Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η δημόσια διαβούλευση δε μπορεί να εγγυηθεί λύσεις για την κλιματική κρίση. Ωστόσο, ο πληθυσμός μπορεί και πρέπει να εξακολουθεί να εκπροσωπείται αναλογικά, ενώ τα επιχειρήματα των πολιτών πρέπει να εξετάζονται με δίκαιο τρόπο (Willis et al., 2022).

3.3. Εκπαίδευση για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (ENEC) ορίζει την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (Environmental Citizenship) ως μια ευρεία έννοια, η οποία συνδυάζει τις αρχές της ενεργού συμμετοχής των πολιτών στα κοινά με τις προσπάθειες επίλυσης περιβαλλοντικών ζητημάτων. Ως εκ τούτου, η Περιβαλλοντική Πολιτότητα περιλαμβάνει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών όσον αφορά την «πράσινη», οικολογική και αειφόρο ανάπτυξη. Παραδείγματα δράσεων Περιβαλλοντικής Πολιτότητας απεικονίζονται στο Σχήμα 3.3 σε ένα διάγραμμα τεσσάρων τεταρτημόριων, ανάλογα με το κατά πόσον αυτά περιλαμβάνουν ατομική ή συλλογική δράση και κατά πόσον εφαρμόζονται σε δημόσιο ή ιδιωτικό πλαίσιο.

Σχήμα 3.3. Παραδείγματα δράσεων Περιβαλλοντικής Πολιτότητας σε ένα διάγραμμα τεταρτημόριων (Πηγή: Hadjichambis et al. (2020) Conceptualizing Environmental Citizenship for 21st Century Education. Springer International Publishing)

Ο ορισμός της Περιβαλλοντικής Πολιτότητας μάς οδηγεί επίσης σε έναν πλήρη ορισμό του «Περιβαλλοντικού Πολίτη». Ο πολίτης αυτός θα πρέπει:

- να διαθέτει σημαντική εκπαίδευση, δεξιότητες, δημοκρατικά ιδανικά, στάσεις και ικανότητες που τού/της επιτρέπουν να συμμετέχει ενεργά στα κοινά σε τοπική, εθνική, αλλά και παγκόσμια κλίμακα,
- να είναι σε θέση να προτείνει μεθόδους επίλυσης, μετριάσμου και πρόληψης των περιβαλλοντικών προβλημάτων, καθώς και να μπορεί να υλοποιεί τις προτάσεις αυτές με δράσεις,
- να είναι σε θέση να ασκεί τόσο τα περιβαλλοντικά του δικαιώματα, όσο και να εκπληρώνει τα περιβαλλοντικά καθήκοντά του, προκειμένου να επιτύχει τη βιωσιμότητα και να έχει μια υγιή σχέση σεβασμού με τη φύση,
- να είναι σε θέση να συμμετέχει ενεργά και κριτικά στο πλαίσιο της κοινότητάς του/της με δημοκρατικό τρόπο, τόσο σε ατομικό, όσο και σε συλλογικό επίπεδο (ENEC, 2018).

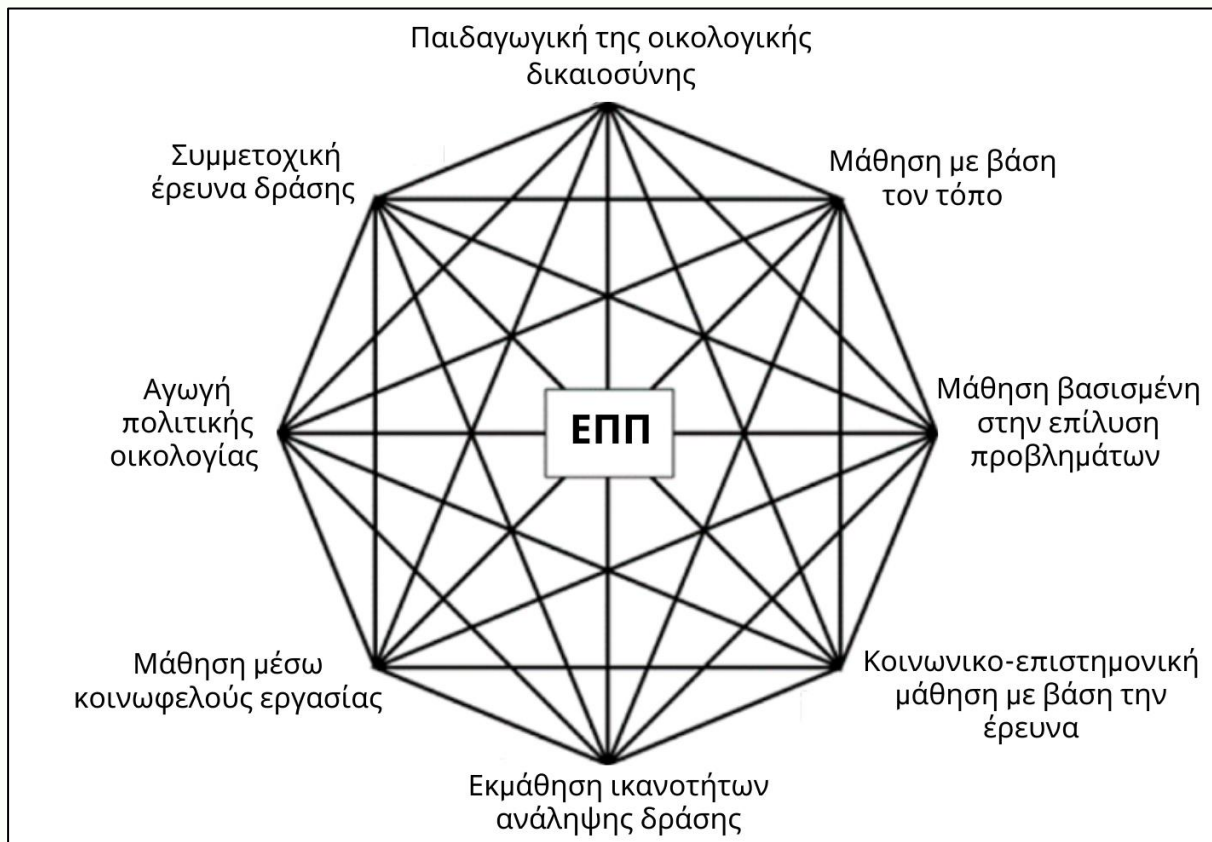
Έτσι, ορίζουμε την Εκπαίδευση για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (ΕΠΠ) ως το είδος της εκπαίδευσης η οποία προωθεί την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (ENEC, 2018). Ο πρωταρχικός στόχος της ΕΠΠ είναι να παρέχει στους μαθητές ένα συνεκτικό σύνολο γνώσεων, δεξιοτήτων, αξιών, στάσεων και ενεργών συμπεριφορών, έτσι ώστε να γίνουν ενεργοί παράγοντες αλλαγής. Οι πιο σημαντικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις για αποτελεσματική ΕΠΠ ερευνώνται εδώ και χρόνια, και απεικονίζονται στο Σχήμα 3.4. Αυτές είναι οι εξής:

- α) παιδαγωγική της οικολογικής δικαιοσύνης (Bowers et al., 2001),
- β) μάθηση με βάση τον τόπο (Smith, 2007),
- γ) μάθηση βασισμένη στην επίλυση προβλημάτων (Rachman et al., 2020),
- δ) κοινωνικο-επιστημονική μάθηση με βάση την έρευνα (Levinson et al., 2017),
- ε) εκμάθηση ικανοτήτων ανάληψης δράσης, (Revans, 2011)
- στ) μάθηση μέσω κοινωφελούς εργασίας (Van Styvendale et al., 2018),
- ζ) αγωγή πολιτικής οικολογίας (Tidball & Krasny, 2010), και
- η) συμμετοχική έρευνα δράσης (Moore, 2005).

Όταν οι παραπάνω προσεγγίσεις εφαρμόζονται συνολικά ή τουλάχιστον συνδυαστικά, όλες τους μπορούν να προωθήσουν τη διαμόρφωση της Περιβαλλοντικής Πολιτότητας στις κοινότητες. Διαφορετικά, όταν εφαρμόζονται μεμονωμένα, αυτές οι προσεγγίσεις δεν μπορούν να οδηγήσουν στην πλήρη, καθολική επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτότητας

(ΕΠΠ), όπως αυτοί ορίζονται από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (Hadjichambis et al., 2020).

Σχήμα 3.4. Οι πιο σημαντικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις οι οποίες διαμορφώνουν το παιδαγωγικό τοπίο της Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτότητας (Πηγή: Hadjichambis et al. (2020))
Conceptualizing Environmental Citizenship for 21st Century Education. Springer International Publishing.)

Πώς η έλλειψη Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτότητας παρεμποδίζει την αειφόρο ανάπτυξη

Υπάρχουν ποικίλα επίσημα προγράμματα σπουδών σε όλες τις σχολές ΕΕΚ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι η ΕΕΚ εφαρμόζεται σε δευτεροβάθμιο, μεταδευτεροβάθμιο και τριτοβάθμιο επίπεδο. Στα εθνικά πλαίσια της κοινοπραξίας GreenVETers, η Εκπαίδευση για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (ΕΠΠ) στις σχολές ΕΕΚ συνήθως αναπτύσσει γνώσεις γύρω από τις φυσικές επιστήμες, ενώ παράλληλα παρέχει τις τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες που είναι απαραίτητες σε επαγγέλματα που σχετίζονται με το περιβάλλον και τη βιωσιμότητα,

ή το ζήτημα της έλλειψής αυτής. Ωστόσο, η αγωγή του πολίτη όσον αφορά τις οικονομικές, κοινωνικές, νομικές και συστημικές πτυχές των περιβαλλοντικών ζητημάτων και για τις δημοκρατικές πτυχές της δράσης για το κλίμα αποτελεί στοιχείο που συχνά παραμελείται (Hadjichambis et al., 2020), ιδιαίτερα σε μαθήματα όπως η Γεωργία και η Μηχανική.

Είναι προφανές ότι οι τρέχουσες μορφές της ΕΠΠ δεν είναι σε θέση να τονώσουν τη βιώσιμη καινοτομία και ανάπτυξη, και την βιώσιμη επιχειρηματικότητα (Hadjichambis, 2022). Τα περισσότερα έργα που αφορούν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ή την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη πηγάζουν από δραστηριότητες εκτός του προγράμματος διδασκαλίας, ξεκινώντας συχνά από πρωτοβουλίες είτε κυβερνητικών (τοπικών και κεντρικών) οργανισμών, είτε οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, είτε του επιχειρηματικού τομέα. Ως εκ τούτου, υπάρχουν δύο τομείς οι οποίοι πρέπει να εξεταστούν και να αλλάξουν για τους σπουδαστές και τους εκπαιδευόμενους της ΕΕΚ, ώστε να μπορούν να λάβουν μια πλήρη εκπαίδευση σχετικά με την περιβαλλοντική πολιτότητα. Τα επίσημα προγράμματα σπουδών ΕΕΚ πρέπει να εκσυγχρονιστούν, ώστε να αντικατοπτρίζουν τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) του ΟΗΕ, ενώ πρέπει παράλληλα να ενισχυθούν τόσο οι γνώσεις, όσο και ο ρόλος των εκπαιδευτών.

Τα πορίσματα της έρευνας που παρουσιάστηκαν πιο πάνω είναι επίσης κοινά όσον αφορά την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη. Οι έρευνες που διεξήχθησαν από την κοινοπραξία GreenVETers αποκάλυψαν ότι οι πολίτες θεωρούν την έλλειψη περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και συνείδησης ως αποτέλεσμα προβλημάτων και ελλείψεων στον τομέα της εκπαίδευσης, και πως αυτά τα κενά αποτελούν πρόκληση κατά της επιτυχούς αειφόρου ανάπτυξης. Οι ερωτηθέντες συγκεκριμένα εντόπισαν το γεγονός ότι η αίσθηση κοινωνικής ευθύνης δεν καλλιεργείται στην περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Επιπλέον, οι ερωτηθέντες συμμερίζονται την άποψη ότι η εκπαίδευση θα πρέπει να εμπλέκει τους νέους και να δημιουργεί πολίτες οι οποίοι να δραστηριοποιούνται στο στάδιο του σχεδιασμού της περιβαλλοντικής ανάπτυξης. Επικεντρώθηκαν στην ανάγκη να μην υφίστανται αποκλεισμοί στον τομέα της ΕΠΠ, καθώς παρατηρείται το φαινόμενο κατά το οποίο οι «κατώτερες κοινωνικές τάξεις» συνήθως αποκλείονται

από την περιβαλλοντική αγωγή. Τέλος, ορισμένα λεπτά σχόλια των ερωτηθέντων αναφέρθηκαν ακόμη και στην προοπτική της εκπαίδευσης των μαθητών σχετικά με το φαινόμενο της «επίπλαστης οικολογικής ταυτότητας» (“greenwashing”), το οποίο αποτελεί μια πρακτική παραπλανητικού μάρκετινγκ και μια ψευδής επίδειξη περιβαλλοντικής συνείδησης εκ μέρους των εταιρειών.

Τι χρειάζεται να βελτιωθεί όσον αφορά τις τρέχουσες μορφές της Εκπαίδευσης για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (ΕΠΠ);

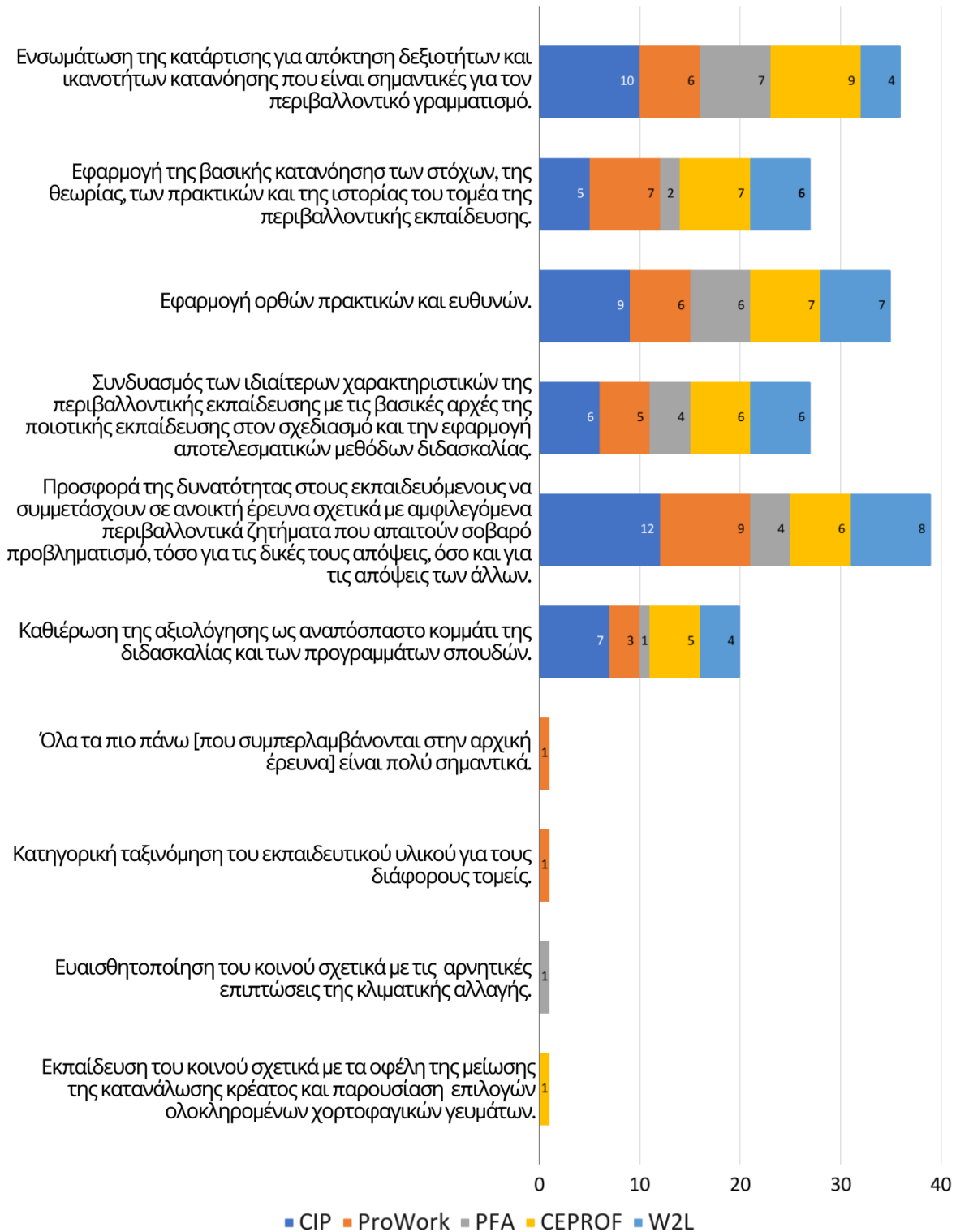
Αφού εξετάσαμε τι είναι η Εκπαίδευση για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα και γιατί είναι απαραίτητη για την ευαισθητοποίηση των πολιτών και την καταπολέμηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, φτάνουμε τώρα στο ζήτημα των τρεχόντων μορφών της εκπαίδευσης αυτής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι εταίροι της κοινοπραξίας του έργου GreenVETers ανακάλυψαν ότι, ενώ η σημασία της Εκπαίδευσης για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα και η δράση για το κλίμα αναγνωρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η αναγνώριση αυτή σπάνια συνεπάγεται με την εφαρμογή της ΕΠΠ στα σχολικά συστήματα σε ολόκληρη την Ευρώπη. Οι γνώσεις και οι δεξιότητες που οι συμμετέχοντες της έρευνας GreenVETers πιστεύουν ότι είναι απαραίτητες και πρέπει να ενσωματωθούν στα σχολικά προγράμματα σπουδών απεικονίζονται στο Σχήμα 3.5. Οι τρεις δημοφιλέστερες απαντήσεις, κατά φθίνουσα σειρά συνολικής συχνότητας, ήταν οι ακόλουθες:

1. Προσφορά της δυνατότητας στους εκπαιδευόμενους να συμμετάσχουν σε ανοικτή έρευνα σχετικά με αμφιλεγόμενα περιβαλλοντικά ζητήματα που απαιτούν σοβαρό προβληματισμό, τόσο για τις δικές τους απόψεις, όσο και για τις απόψεις των άλλων. - *επιλέχθηκε από 39 ερωτηθέντες*
2. Ενσωμάτωση της κατάρτισης για απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων κατανόησης που είναι σημαντικές για τον περιβαλλοντικό γραμματισμό. - *επιλέχθηκε από 36 ερωτηθέντες*
3. Εφαρμογή ορθών πρακτικών και ευθυνών. - *επιλέχθηκε από 35 ερωτηθέντες*

Ποιες είναι οι γνώσεις και οι δεξιότητες που θεωρείτε θεμελιώδεις για να διδαχθεί η νεολαία, και οι μεθοδολογίες οι οποίες θα πρέπει να ενσωματωθούν στο εκπαιδευτικό υλικό;

Σχήμα 3.5. Διάγραμμα ράβδων στοίβαξης σχετικά με τις γνώσεις και τις δεξιότητες που θεωρούνται θεμελιώδεις για τη νεολαία, και τις μεθοδολογίες που θα πρέπει να ενσωματωθούν στο εκπαιδευτικό υλικό σύμφωνα με τους ερωτηθέντες της έρευνας GreenVETers.

Ένας άλλος σημαντικός περιορισμός όσον αφορά την Εκπαίδευση για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (ΕΠΠ) είναι ότι οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν βαθιά επίγνωση του τι συμπεριλαμβάνει ο όρος «περιβαλλοντική πολιτότητα», και παράλληλα να είναι σε θέση να εφαρμόσουν επιτυχώς τις σχετικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις για την επίτευξη αποτελεσματικής ΕΠΠ. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί φέρουν μοναδική ευθύνη για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των γνώσεων των σπουδαστών τους σχετικά με την περιβαλλοντική πολιτότητα και τη περιβαλλοντικά βιώσιμη συμπεριφορά στο πλαίσιο της αίθουσας διδασκαλίας τους. Επομένως, είναι απαραίτητο να διασφαλιστεί ότι οι σημερινές και οι μελλοντικές αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την περιβαλλοντική πολιτότητα είναι ακριβείς και ενημερωμένες.

Επιπλέον, η βάση για την εφαρμογή ποιοτικής αγωγής του πολίτη είναι ένα θετικό σχολικό κλίμα: ένα ασφαλές, γεμάτο σεβασμό σχολικό περιβάλλον, στο οποίο οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί είναι σε θέση να μιλούν ανοιχτά μεταξύ τους, ενώ παράλληλα επιτρέπεται η συνύπαρξη διαφορών. Επιπλέον, η σύνδεση των εκπαιδευτικών με τον «κόσμο» των μαθητών είναι απαραίτητη: η προσπάθεια αυτή από μέρους των εκπαιδευτικών καθιστά τον όρο της πολιτότητας απτό για τους μαθητές. Με αυτόν τον τρόπο, ένα σημαντικό θέμα πολιτότητας, όπως η εκμάθηση της δημοκρατικής δράσης, μπορεί να εφαρμοστεί και να αποκτήσει νόημα. Γεγονότα που συμβαίνουν στη ζωή των μαθητών, καθώς και ερωτήματα που προκύπτουν από τα τρέχοντα κοινωνικά ζητήματα, επίσης αποτελούν καλά σημεία εκκίνησης για τη ενεργό εμπλοκή των μαθητών στο περιεχόμενο της εκάστοτε ύλης για την πολιτότητα. Χρησιμοποιώντας μεθόδους διαλογικής διδασκαλίας, οι εκπαιδευόμενοι μαθαίνουν να εκφράζουν τη δική τους άποψη, να υποβάλλουν ερωτήσεις στους άλλους και αποκτούν την ικανότητα να εισέρχονται σε διάλογο μεταξύ τους.

3.4. Μετάβαση σε Διαβουλευτικά Συστήματα

Η διεξαγωγή δημόσιας διαβούλευσης παρέχει στους πολίτες την ευκαιρία να κατανοήσουν καλύτερα τα οφέλη της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, βοηθώντας τους να αναλύσουν και να κατανοήσουν τους στόχους της Συμφωνίας αυτής. Η επίτευξη των στόχων σε μία πληθώρα πλαισίων και κοινοτήτων θα πρέπει να γίνει μέσω ενός διαβουλευτικού συστήματος, το οποίο θα παρέχει τις κατάλληλες μεθόδους και θα επιτρέπει την ανάδυση μιας πολυφωνίας απόψεων. Κατά συνέπεια, οι συστάσεις και οι ανησυχίες των πολιτών μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την ανάληψη ουσιαστικής και αποτελεσματικής δράσης, συμβάλλοντας παράλληλα στη δημιουργία ενός αισθήματος «ιδιοκτησίας» ανάμεσα στους πολίτες όσον αφορά τις πολιτικές και τις πρακτικές που εφαρμόζονται. Επιπλέον, η συμμετοχή ατόμων με διαφορετικό κοινωνικό υπόβαθρο στη συζήτηση και την εφαρμογή της Πράσινης Συμφωνίας θα αυξήσει επίσης την εμπέλεια των εν λόγω πολιτικών και πρακτικών.

Οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας σχετικά με την αειφορία είναι αντιπροσωπευτικοί της πολιτικής άγνοιας σχετικά με τα ερευνητικά αποτελέσματα που παρουσιάζουν οι φυσικές και κοινωνικές επιστήμες από τα μέσα του 20ού αιώνα. Το «ρολόι της κλιματικής αλλαγής» καθώς και χιλιάδες άλλες έρευνες αποδεικνύουν την ανάγκη που υπάρχει για άμεση ανάληψη δράσης, κάτι το οποίο η Πράσινη Συμφωνία φαίνεται, προς το παρόν, να αποτυγχάνει να επιτύχει. Πιστεύεται από εμπειρογνώμονες ότι το διαβουλευτικό δημοκρατικό σύστημα θα μπορούσε να επιφέρει κοινωνική αλλαγή προς την αειφορία, ωστόσο υπάρχουν πολλά εμπόδια σε αυτή τη διαδικασία, όπως: (I) οι προκλήσεις που θέτουν οι δομιστές (structuralists) και η θεωρία των συστημάτων (Luhmann) για την αισιοδοξία όσον αφορά το διαβουλευτικό σύστημα, (II) η ανάγκη αναθεώρησης της έννοιας της αειφορίας, (III) η ανάγκη για αλλαγή του τρόπου ζωής στη Δυτική Ευρώπη και (IV) η αδυναμία των ανθρώπων να εκφράσουν το σύνολο των πεπιοθήσεών τους (θρησκευτικών, ιδεολογικών και φιλοσοφικών) σχετικά με την πολιτική και το περιβάλλον.

Το διαβουλευτικό σύστημα μπορεί να είναι εφαρμόσιμο και λειτουργικό σε έργα μικρής κλίμακας, αλλά καθώς τα έργα αυτά διευρύνονται και ο πληθυσμός αυξάνεται, καθίσταται δυσκολότερο να διασφαλιστεί η συμπερίληψη και να σχεδιαστούν αμερόληπτες μορφές συμμετοχής. Η διαφάνεια, η καταπολέμηση των ψευδών

ειδήσεων, και η λογοδοσία αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την εδραίωση της διαβουλευτικής δημοκρατίας ως βιώσιμο σύστημα. Επιπλέον, είναι ζωτικής σημασίας να διασφαλιστεί ότι όλα τα άτομα συμμετέχουν στη διαδικασία και ότι τούς παρέχονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις που θα διασφαλίσουν την ενεργό και συνεχή συμμετοχή τους, όπως ο χρόνος και οι γνώσεις. Η βιωσιμότητα του διαβουλευτικού συστήματος είναι δυνατή μόνο εάν υπάρχει ικανότητα προσαρμογής, εάν συντελείται συνεχής εκσυγχρονισμός και εάν υπάρχει η ευελιξία των κυβερνητικών φορέων όσον αφορά την εφαρμογή πολιτικών και διαδικασιών.

Επιπρόσθετα, η εφαρμογή της διαβουλευτικής δημοκρατίας είναι εφικτή εάν υπάρχει ένα καθεστώς ορθολογικής επικοινωνίας καθώς και η διαβουλευτική ιδιότητα του πολίτη, κι εφόσον είναι συμπεριληπτική και προσφέρει δυνατότητα χειραφέτησης. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, πρέπει να εξετάζονται οι ανισότητες που υπάρχουν στα διάφορα επίπεδα των κοινωνικών συστημάτων, δηλαδή η ανισότητα όσον αφορά την εξουσία. Υπάρχουν παραδείγματα σε τοπικό επίπεδο τα οποία αποδεικνύουν την επιτυχία αυτού του μοντέλου, όπως οι οικοκοινότητες ή οικοχωριά (ecovillages). Η βιωσιμότητα του διαβουλευτικού συστήματος θα εξαρτάται πάντα από το πόσο ικανοί είναι οι πολίτες να συζητούν χρησιμοποιώντας έγκυρη γνώση και επιχειρηματολογία. Ως εκ τούτου, προκειμένου να εφαρμοστεί αποτελεσματικά αυτό το είδος συστήματος, θα ήταν σημαντικό, καθ' όλη τη διάρκεια της υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης να καλλιεργηθεί μια διαβουλευτική νοοτροπία στους μαθητές, και να τους παρουσιαστούν τα σχετικά κοινωνικά προβλήματα και ο τρόπος με τον οποίο τα προβλήματα αυτά σχετίζονται με διάφορα πολιτικά δόγματα. Εάν η εκπαίδευση σχετικά με τη δημόσια διαβούλευση και τη διαβουλευτική δημοκρατία συμπεριληφθεί στα επίσημα σχολικά προγράμματα, η επόμενη γενιά πολιτών θα είναι πιο ευαισθητοποιημένη και εξοικειωμένη με αυτές τις δημοκρατικές πρακτικές.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η επιτυχής εφαρμογή ενός διαβουλευτικού συστήματος, είναι απαραίτητο να διασφαλιστεί επίσης ότι οι πολιτικές αποφάσεις ανταποκρίνονται στις ανάγκες των πολιτών. Ένας τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι μέσω τοπικών ενώσεων οι οποίες να παρέχουν ανατροφοδότηση στα κυβερνητικά γραφεία σχετικά με τις ανάγκες αυτές, καθώς και πιθανούς τρόπους κάλυψής τους. Η αξιολόγηση αυτών των αναγκών απαιτεί αλληλεπίδραση και συλλογικό διάλογο, ώστε οι πολίτες να μπορούν να συναντιούνται και να συζητούν τα ζητήματα που αφορούν τις κοινότητές τους. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται σε

αυτές τις συλλογικές και διαβουλευτικές διαδικασίες πρέπει επίσης να εφαρμόζονται, ενώ οι πολιτικοί και οι εκπρόσωποι που επωμίζονται την ευθύνη της εφαρμογής τους πρέπει να είναι άνθρωποι με ακεραιότητα χαρακτήρα, καθώς και να κατέχουν προηγμένη γνώση στον τομέα που εκπροσωπούν. Επίσης, το σύστημα πρέπει να εφαρμόζεται συνεχώς σε όλα τα πλαίσια και να έχει ως στόχο την αναβάθμιση των πολιτικών και των πρακτικών σε όλους τους τομείς. Το σύστημα αυτό δεν πρέπει να είναι μια φούσκα αποκλεισμού και γραφειοκρατίας, αλλά πρέπει να περιλαμβάνει τις μειονότητες και τις ευάλωτες ομάδες.

Μια σκέψη σχετικά με αυτό το θέμα είναι πώς οι τρέχουσες τάσεις όσον αφορά την καθολική ψηφιοποίηση μπορούν να βοηθήσουν στην αύξηση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά. Για παράδειγμα, ένα ποσοστό των ψήφων μπορεί να προέρχεται από δημόσια διαβούλευση μέσω του Facebook ή οποιασδήποτε άλλης πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης. Έτσι, το κοινό θα είχε πραγματική συμβολή και θα γνωρίζει ότι η ψήφος του μετράει, ότι υπάρχει θεσμικά ένα ποσοστό ψήφων που αντιπροσωπεύει τη δική του βούληση, και ότι αυτές οι αποφάσεις λαμβάνονται υπόψη σε θεσμικό επίπεδο. Η ψηφοφορία θα μπορούσε να διεξάγεται σε καθημερινή βάση σε ψηφιακές πλατφόρμες, αφού οι άνθρωποι έχουν λάβει όλες τις σχετικές έγκυρες πληροφορίες για το συγκεκριμένο θέμα, ενώ στη συνέχεια θα μπορούσαν επίσης να εκφράσουν τη γνώμη τους αναλόγως.

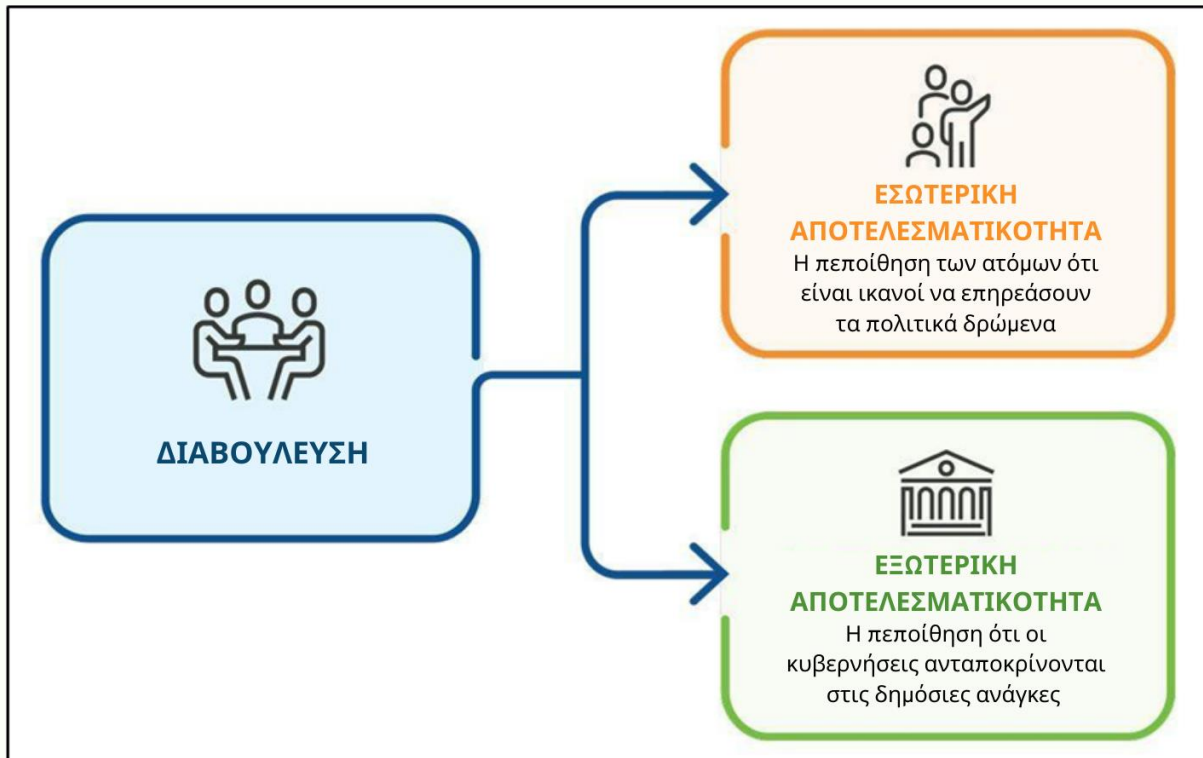
Οι διαδικτυακές δημόσιες διαβουλεύσεις θα μπορούσαν να επιτρέψουν τη συζήτηση θεμάτων από τοπικό επίπεδο σε έναν δήμο μέχρι εθνικό επίπεδο, ή ακόμη και μέχρι παγκόσμιο επίπεδο. Αυτή η μορφή συμμετοχής θα έδινε περιθώριο διαμόρφωσης πιο ενεργών πολιτών. Οποιοδήποτε θέμα μπορεί να τεθεί σε ψηφοφορία, από την κατασκευή ενός νέου δρόμου σε μια γειτονιά μέχρι το αν ένας νέος νόμος θα ψηφιστεί και θα τεθεί σε ισχύ. Το τελευταίο στοιχείο, δηλαδή η θέσπιση μιας πολιτικής, είναι κρίσιμης σημασίας. Οι συστάσεις και οι αποφάσεις που λαμβάνουν οι συμμετέχοντες στο πλαίσιο εκδηλώσεων δημόσιας διαβούλευσης θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από την κυβέρνηση.

Υπάρχουν τρία κρίσιμα στοιχεία που συμβάλλουν στην καρποφορία της δημόσιας διαβούλευσης, καθώς και στην επιτυχία ενός διαβουλευτικού δημοκρατικού συστήματος. Αυτά περιλαμβάνουν την αποτελεσματικότητα μίας διαβουλευτικής εκδήλωσης αφορά συγκεκριμένες συστάσεις και αποφάσεις οι οποίες λαμβάνονται,

τα κίνητρα των συμμετεχόντων στις εκδηλώσεις αυτές, καθώς και την εκλεξιμότητα. Το τελευταίο αναφέρεται στην ανάγκη τα άτομα στις διάφορες θέσεις στον θεσμό της διαβουλευτικής δημοκρατίας να είναι επιλέγονται μέσω εκλογικής διαδικασίας. Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα πλήρους αντικατάστασης των ατόμων που βρίσκονται σε θέσεις θέσπισης και υλοποίησης των συγκεκριμένων αποφάσεων. Δεν πρέπει αυτά τα άτομα απλώς να κατέχουν ένα αξίωμα ή μια θέση, διότι η κατάσταση αυτή δημιουργεί ένα προκαθορισμένο, μη διαφανές σύστημα.

Σχήμα 3.6. Εσωτερική και εξωτερική αποτελεσματικότητα της διαβούλευσης (Πηγή: Matasick, 2020, <https://www.cima.ned.org/publication/wisdom-of-the-crowd-deliberative-democracy/>)

Επιπλέον, η ακεραιότητα και η ποιότητα της διαβουλευτικής δημοκρατίας, όπως είναι σαφές από την αρχαιότητα, διασφαλίζονται μέσω της διαφάνειας. Είναι σημαντικό να παρέχεται διεξοδική ενημέρωση για όλα τα θέματα, μαζί με όλες τις πιθανές λύσεις που παρουσιάζονται με ουσιαστικό τρόπο. Η διασφάλιση ότι όλες οι απόψεις είναι ενημερωμένες είναι ζωτικής σημασίας. Για το σκοπό αυτό, η εκπαίδευση και η κατάρτιση αποτελούν τα καλύτερα εργαλεία για τη διαμόρφωση συλλογικής σκέψης για το καλό της κοινωνίας στο σύνολό της. Η διαφάνεια αποτελεί επίσης ζωτικό συστατικό της δημόσιας διαβούλευσης όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων. Θα πρέπει να διατηρούνται δημόσια αρχεία που να περιλαμβάνουν τις συστάσεις και τις

αποφάσεις κάθε εκδήλωσης διαβούλευσης. Με τον τρόπο αυτό, το κοινό θα είναι σε θέση να επιβεβαιώνει ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται στη συνέχεια από το εκάστοτε ανώτερο θεσμικό όργανο, για παράδειγμα, έναν δήμο ή ένα υπουργείο, συνάδουν με τις προτάσεις που υποβλήθηκαν από τους συμμετέχοντες στις εκδηλώσεις διαβούλευσης.

Προκλήσεις στην υιοθέτηση ενός διαβουλευτικού συστήματος και τρόποι αντιμετώπισής τους

Το πεδίο εφαρμογής αλλά και η κλίμακα του πληθυσμού που ενδιαφέρεται για τις αποφάσεις που λαμβάνονται κατά τη διάρκεια μιας διαβουλευτικής εκδήλωσης αποτελούν σημαντικά ζητήματα τα οποία πρέπει να εξεταστούν. Η πραγματοποίηση δημόσιων διαβουλεύσεων σε μια μικρή πόλη δεν είναι δύσκολη, καθώς η πολυμορφία του πληθυσμού μπορεί να εκπροσωπηθεί ευκολότερα. Στις μεγαλύτερες πόλεις, ωστόσο, οι προκλήσεις περιλαμβάνουν το πιο φορτωμένο πρόγραμμα των συμμετεχόντων και την εύρεση του κατάλληλου χρόνου και τόπου στο οποίο θα φιλοξενηθεί το κοινό. Είναι αδύνατο οι δημόσιες διαβουλεύσεις να πραγματοποιούνται πάντα κατά τη διάρκεια του ωραρίου εργασίας, καθώς ελάχιστοι θα ενδιαφερθούν να παραστούν.

Άλλα θέματα περιλαμβάνουν τη γλώσσα και τη μέθοδο που χρησιμοποιείται για σκοπούς επικοινωνίας. Για παράδειγμα, πολλές φορές πραγματοποιούνται διαβουλεύσεις σχετικά με τη νομοθεσία, κατά τις οποίες γίνεται χρήση πολύπλοκης γλώσσας και ορολογίας, την οποία ακόμη και οι εμπειρογνώμονες είναι πιθανόν να θεωρήσουν ακατανόητη. Αντ' αυτού, είναι ζωτικής σημασίας να χρησιμοποιούνται απλοί όροι, ώστε κάθε πολίτης να είναι σε θέση να τους κατανοήσει. Επιπλέον, τα μέσα ενημέρωσης που χρησιμοποιούνται για την προώθηση μιας διαβουλευτικής εκδήλωσης ή για την κοινοποίηση πληροφοριών που πρέπει να μελετηθούν εκ των προτέρων, είναι επίσης απαραίτητα. Η χρήση της ιστοσελίδας ενός οργανισμού η οποία δεν δέχεται αρκετές επισκέψεις για σκοπούς προώθησης μιας εκδήλωσης, μπορεί μεν να καταστήσει το υλικό διαθέσιμο, αλλά όχι απαραίτητα προσβάσιμο. Με παρόμοιο τρόπο, ενώ η τεχνολογία προσφέρει τη δυνατότητα διαδικτυακών διαβουλευτικών εκδηλώσεων, εάν αυτές πραγματοποιηθούν μόνο μέσω διαδικτύου

και όχι υβριδικά, ένα ηλικιωμένο άτομο ή ένα άτομο χωρίς σύνδεση δεν είναι σε θέση να είναι ενήμερο για τη διαβούλευση και να συμμετάσχει.

Μεταξύ των παραμέτρων που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της ποιότητας μιας διαβούλευσης (βλέπε υποενότητα 3.1) είναι η εκπροσώπηση της ποικιλομορφίας των απόψεων εντός του ενδιαφερόμενου πληθυσμού. Οι συμμετέχοντες πρέπει να είναι ενήμεροι για τις κοινωνικές αδικίες και τα προβλήματα της περιοχής τους, καθώς και να εκπροσωπούν την κοινότητα των μεταναστών αλλά και τα κοινωνικοοικονομικά ζητήματα της συγκεκριμένης περιοχής. Για να επιτευχθεί αυτό αποτελεσματικά, πρέπει να υπάρξει επικοινωνία μεταξύ των φορέων λήψης αποφάσεων και της κοινότητας. Αυτό είναι ένα αμφίπλευρο ζήτημα: οι πολίτες πρέπει να μάθουν να συμμετέχουν στη διαδικασία, ενώ οι φορείς λήψης αποφάσεων πρέπει να ακούν, καθώς να είναι επίσης ανοικτοί στο να εξηγήσουν στο κοινό τους λόγους που ορισμένες συστάσεις δεν μπορούν να υλοποιηθούν.

Οι κύριες προκλήσεις είναι να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία είναι συστημική και δεν περιλαμβάνει τους ίδιους ανθρώπους ξανά και ξανά, να διασφαλιστεί ότι οι άνθρωποι που συμμετέχουν προέρχονται από διάφορα κοινωνικά υπόβαθρα και, τέλος, ότι η συμμετοχή είναι συνεχής και σταθερή καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, ειδικά όσον αφορά θέματα για τα οποία οι διαβουλεύσεις μπορούν να διαρκέσουν για χρόνια. Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι που μπορούν να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, αλλά οι μέθοδοι αυτοί χρειάζεται να εδραιωθούν περισσότερο. Πρέπει επίσης να υπάρχει ένας ουδέτερος διαμεσολαβητής, ένα άτομο ή συμβούλιο που να μπορεί να διαχειρίζεται τους συμμετέχοντες και τη ροή της συζήτησης με ουδέτερο και αμερόληπτο τρόπο, και να ενθαρρύνει όλους ή τουλάχιστον τους περισσότερους συμμετέχοντες να εκφράσουν τις απόψεις και τα επιχειρήματά τους. Ο ουδέτερος διαμεσολαβητής θα είναι επίσης υπεύθυνος για την πρόσκληση και τη διασφάλιση ενός δείγματος συμμετεχόντων το οποίο να αντιπροσωπεύει την ποικιλομορφία της κοινότητας, καθώς και για τη διατήρηση της ίδιας συνεχούς συμμετοχής σε περίπτωση που οι διαβουλεύσεις για το ίδιο θέμα λαμβάνουν χώρα για παρατεταμένο χρονικό πλαίσιο.

Η ισότιμη εξέταση των επιχειρημάτων η οποία αναφέρεται ως στοιχείο μιας επιτυχούς διαβούλευσης, όπως αναφέρεται στο τμήμα 3.1, θα πρέπει να καλύπτει πληθώρα διαδικασιών σε μια διαβούλευση. Ένα φιλόξενο περιβάλλον θα μπορούσε

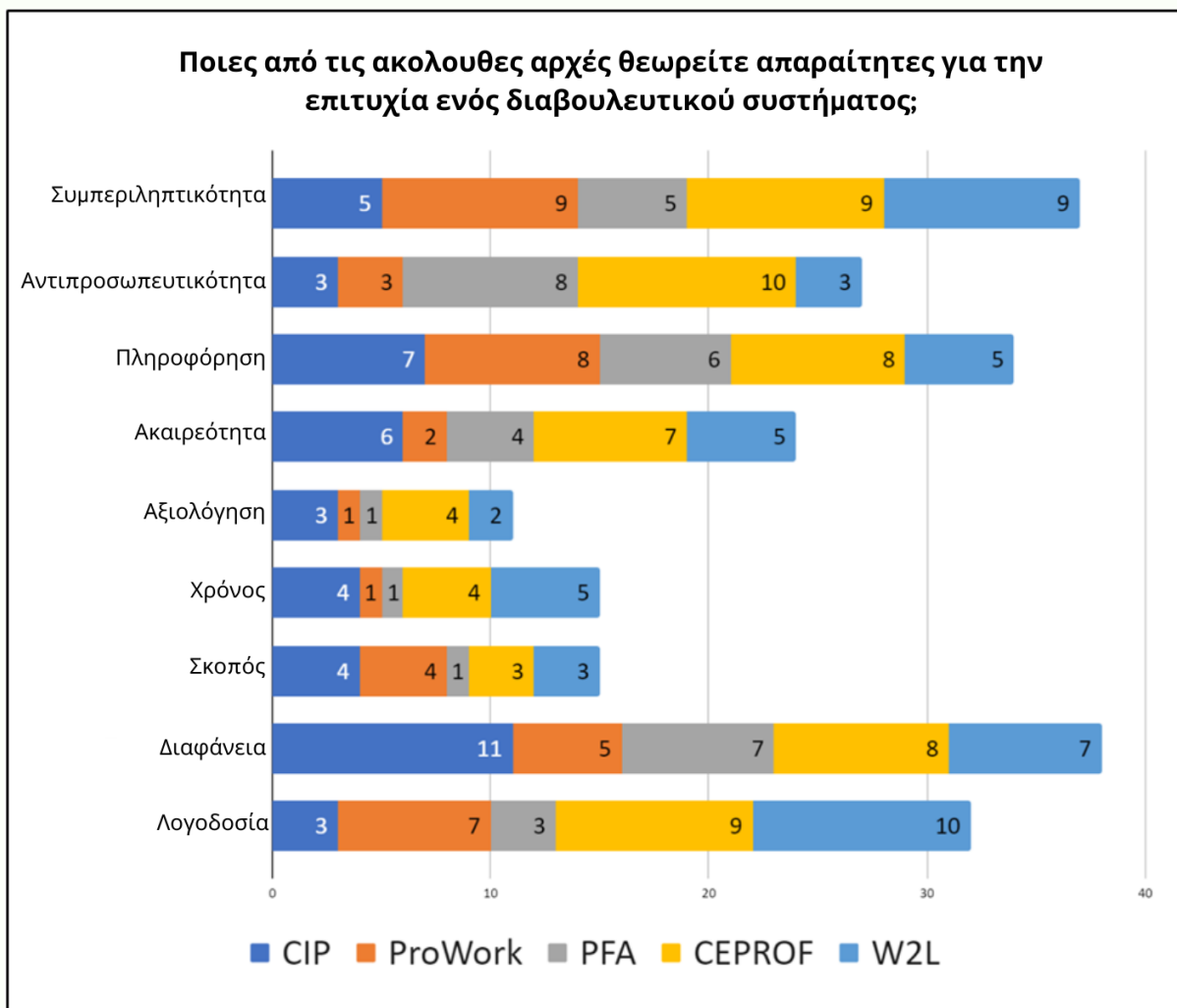
να παρακινήσει τους συμμετέχοντες να υποβάλουν οποιοσδήποτε ερωτήσεις θεωρούν σημαντικές. Επιπλέον, ενώ η έκφραση μιας γνώμης θα είχε τη δυνατότητα να ταυτοποιήσει τους συμμετέχοντες και τις απόψεις τους, ιδίως σε μια εκδήλωση μικρής κλίμακας, θα πρέπει να διατηρείται η ανωνυμία στις διαδικασίες ψηφοφορίας. Τέλος, το χρονικό πλαίσιο μιας εκδήλωσης είναι κρίσιμο, καθώς αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει τα επίπεδα συμμετοχής, την παροχή διεξοδικών πληροφοριών για την κατανόηση του συγκεκριμένου ζητήματος, αλλά και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Απαντήσεις στην έρευνα του GreenVETers σχετικά με το διαβουλευτικό σύστημα

Οι ερωτηθέντες της έρευνας που δημιουργήθηκε από την κοινοπραξία GreenVETers κλήθηκαν να απαντήσουν δύο εξαιρετικά σημαντικά ερωτήματα σχετικά με την επιτυχή εφαρμογή ενός βιώσιμου διαβουλευτικού συστήματος. Το πρώτο ερώτημα σχετικά με τις αρχές που θεωρούνται απαραίτητες για την επιτυχία ενός διαβουλευτικού συστήματος προσέφερε δυνατότητα πολλαπλής επιλογής, και κάθε ερωτώμενος μπορούσε να επιλέξει όσες αρχές επιθυμούσε. Το ακόλουθο διάγραμμα ράβδων στοίβαξης στο Σχήμα 3.7 απεικονίζει τις απαντήσεις των συμμετεχόντων.

Σχήμα 3.7. Διάγραμμα ράβδων στοίβαξης των αρχών που θεωρούνται ουσιώδεις για την επιτυχία ενός διαβουλευτικού συστήματος από τους ερωτηθέντες της έρευνας GreenVETers.

Το δεύτερο σχετικό ερώτημα ήταν το εξής : «Σύμφωνα με τις γνώσεις που έχετε για τη δημόσια διαβούλευση, ποια είναι η γνώμη σας σχετικά με τη βιωσιμότητα του συστήματος διαβούλευσης, και πώς θα διασφαλίζατε την επιτυχή εφαρμογή του;» Η ερώτηση αυτή ήταν ανοικτού τύπου, και οι απαντήσεις αντικατοπτρίζουν τις γνώμες και τις συστάσεις των εμπειρογνομώνων, οι οποίες έχουν ήδη συζητηθεί προηγουμένως. Οι συμμετέχοντες επικεντρώθηκαν στη σημασία ύπαρξης μιας τοπικής αρχής η οποία διευκολύνει τις διαβουλευτικές εκδηλώσεις, στην ορθή διαχείριση της κλίμακας μιας εκδήλωσης για τη διατήρηση μιας περιεκτικής εκπροσώπησης του αυξανόμενου και ποικιλόμορφου πληθυσμού, στη συμμετοχή των περιθωριοποιημένων ομάδων στη διαδικασία, καθώς και στην ισότιμη πρόσβαση στην πληροφόρηση.

Επιπλέον, οι απαντήσεις των ερωτηθέντων στο πρώτο ερώτημα αντικατοπτρίζονταν επίσης στις απαντήσεις τους στο δεύτερο ερώτημα. Υπογράμμισαν και πάλι τις ελπίδες τους να δουν τη διαφάνεια και τη λογοδοσία να υπερισχύουν των επιπτώσεων των ψευδών ειδήσεων και του φαινομένου της αδιαφορίας των φορέων λήψης αποφάσεων για τις συστάσεις των πολιτών. Για να εξασφαλιστεί η λειτουργία ενός διαβουλευτικού συστήματος, οι πολιτικές αποφάσεις πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες που εκφράζονται από τους πολίτες. Εάν μία διαβουλευτική εκδήλωση χρησιμοποιηθεί επιφανειακά και μόνο ώστε οι αρχές να «δικαιολογήσουν» τις τρέχουσες πρακτικές χωρίς να στοχεύουν στην αλλαγή τους, τότε η διαβουλευτική δημοκρατία χάνει τη σημασία της για τους πολίτες. Τέλος, ορισμένοι εξέφρασαν τις αμφιβολίες τους σχετικά με το αν ένα σύστημα αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας μπορεί να εφαρμοστεί πρακτικά σε μεγάλες ομάδες ανθρώπων. Ωστόσο, αυτό το ζήτημα μπορεί να ξεπεραστεί με προσεκτική εξέταση από τους διαμεσολαβητές και τους διοργανωτές, όπως αυτό φαίνεται από πολύ μεγάλες διαβουλευτικές εκδηλώσεις, όπως οι Συνέλευσης των Πολιτών στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Παρά τις προειδοποιήσεις και τις αμφιβολίες σχετικά με την δυνατότητα εφαρμογής ενός διαβουλευτικού συστήματος, οι ερωτηθέντες έτειναν να διατηρούν την αισιοδοξία τους για το σύστημα, καθώς αυτό ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και την ενδυνάμωση των ατόμων που δεν είναι σε θέση να λαμβάνουν αποφάσεις. Η δημόσια διαβούλευση αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο όσον αφορά τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, καθώς παρέχει τον απαραίτητο χώρο και τις ευκαιρίες στους πολίτες να συναντηθούν, να συζητήσουν και να λάβουν αποφάσεις σχετικά με τις ανησυχίες της κοινότητάς τους. Το βάρος της λογοδοσίας θα βαρύνει τότε τους φορείς χάραξης πολιτικής και το κατά πόσον λαμβάνουν ή όχι υπόψη τις συστάσεις των πολιτών, γεγονός το οποίο θα ενθαρρύνει περαιτέρω τη συμμετοχή των πολιτών.

3.5. Δραστηριότητες

- 1) Η δημόσια διαβούλευση είναι η διαδικασία κατά την οποία οι συμμετέχοντες, οι οποίοι είναι μέλη του κοινού, συμμετέχουν σε ισορροπημένες συζητήσεις επιχειρηματολογίας. Ποια από τα ακόλουθα είδη ζητημάτων θα πρέπει να εξετάζονται από τους πολίτες;
 - A) Ζητήματα που συνδυάζουν τη γνώση των εμπειρογνομώνων και την πρακτική γνώση του κοινού.
 - B) Ζητήματα στα οποία υπάρχουν αντικρουόμενες δημόσιες αξίες.
 - Γ) Ζητήματα στα οποία το κοινό έχει χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση.
 - Δ) Αμφιλεγόμενα και διχαστικά ζητήματα.
 - E) Όλα τα παραπάνω.

- 2) Ποιο από τα παρακάτω εμποδίζει τους στόχους της Εκπαίδευσης για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (ΕΠΠ);
 - A) Η ανάθεση εργασίας για το σπίτι σε μαθητές ώστε να ερευνήσουν ένα κοινωνικο-επιστημονικό θέμα.
 - B) Η χρήση της μάθησης βασισμένης στην επίλυση προβλημάτων στην παιδαγωγική διαδικασία.
 - Γ) Ο συνδυασμός της εκπαίδευσης στις φυσικές επιστήμες και των δημοκρατικών πτυχών της δράσης για το κλίμα.
 - Δ) Η έλλειψη γνώσεων και κατάρτισης μεταξύ των εκπαιδευτικών και των παιδαγωγών σχετικά με το θέμα.

- 3) Ποιο από τα παρακάτω αποτελεί πρόκληση για την επιτυχή εφαρμογή ενός διαβουλευτικού δημοκρατικού συστήματος;
 - A) Συμπερίληψη των περιθωριοποιημένων ομάδων στις δημόσιες διαβουλεύσεις.
 - B) Η έλλειψη συνέπειας από τις αρχές στην εφαρμογή των συστάσεων και των αποφάσεων που προτείνονται από τους πολίτες κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων.

- Γ) Ο προσεκτικός σχεδιασμός μιας διαβουλευτικής εκδήλωσης για να δοθεί χρόνος για την ενδελεχή ενημέρωση των συμμετεχόντων τόσο πριν, όσο και κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης.
- Δ) Η ανωνυμία των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια των διαδικασιών ψηφοφορίας.

4. Δράση για το Κλίμα μέσω Διαβουλευτικών Συστημάτων

4.1. Η σύνδεση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και της Περιβαλλοντικής Πολιτικής

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι δημοκρατίες κατά την διαχείριση της κλιματικής αλλαγής έχουν ήδη διερευνηθεί και υπογραμμιστεί. Οι προκλήσεις αυτές περιλαμβάνουν την αδυναμία των δημοκρατιών να ανταποκριθούν σε μακροπρόθεσμους κινδύνους, τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι επιστημονικές ή τεχνολογικές πληροφορίες στη λήψη αποφάσεων, την επιρροή των έννομων συμφερόντων, και την ανεπαρκή συνεκτίμηση των απόψεων των πολιτών. Οι προτάσεις της διαβουλευτικής δημοκρατίας υποστηρίζουν ότι για να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της κλιματικής αλλαγής, οι δημοκρατικές κυβερνήσεις πρέπει να καθιερώσουν πιο αποτελεσματικές δημοκρατικές διαδικασίες και πρακτικές (Silva, 2010).

Η διαβούλευση δημιουργεί ένα χώρο για τους συμμετέχοντες να αναλογιστούν τα συμφέροντα των μελλοντικών γενεών και να καθορίσουν κοινούς σκοπούς και στόχους, προσανατολίζοντάς τους προς το κοινό συμφέρον (Silva, 2010).

Προκειμένου να εξισορροπηθεί η τάση της πολιτικής να επικεντρώνεται σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, μια διαβουλευτική προσέγγιση επιτρέπει την εξέταση της κλιματικής αλλαγής ως μιας συνεχιζόμενης καταστροφής με βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη σημασία (Flor, 2022).

Όταν εξετάζουμε μια διαβουλευτική προσέγγιση για την αντιμετώπιση των κλιματικών ζητημάτων, πρέπει πάντα να έχουμε κατά νου τις συνθήκες που εγγυώνται την ποιότητα της διαβουλευτικής διαδικασίας, οι οποίες παρουσιάστηκαν ήδη στην υποενότητα 3.1. Μια διαβουλευτική προσέγγιση για την αντιμετώπιση των κλιματικών προκλήσεων αναγνωρίζει την κρίσιμη συμβολή των τεχνικών και επιστημονικών δεδομένων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η διαβουλευτική δημοκρατία βασίζεται σε γεγονότα· απαιτεί δηλαδή να ληφθούν υπόψη τα

υπάρχοντα στοιχεία. Οι διάφοροι τύποι και οι πηγές αποδεικτικών στοιχείων αναγνωρίζονται σε μια διαδικασία δημοκρατικής διαβούλευσης. Τονίζει επίσης τη σημασία της αλληλοκατανόησης των ενδιαφερομένων στις διάφορες καταστάσεις, ιδίως εκείνων που είναι περισσότερο ευάλωτοι στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, ενώ παράλληλα καθιστά σαφή τη συνεκτίμηση των ηθικών και δεοντολογικών ζητημάτων.

Η διαβουλευτική δημοκρατία επιδιώκει επίσης να περιορίσει την άσκηση της εξουσίας και τα έννομα συμφέροντα από ισχυρά έθνη και εταιρείες. Η ισχύς ενός επιχειρήματος και η αμοιβαία υπεράσπιση μεταξύ των συμμετεχόντων, οι οποίοι είναι ελεύθεροι και ίσοι μεταξύ τους, αποτελούν σημαντικές έννοιες στη δημοκρατική διαβούλευση. Με αυτό τον τρόπο, είναι πιο δύσκολο για τα άτομα σε θέσεις εξουσίας να υπερασπιστούν δημόσια τις δικές τους εγωιστικές, βραχυπρόθεσμες προτιμήσεις σε ένα τέτοιο πλαίσιο.

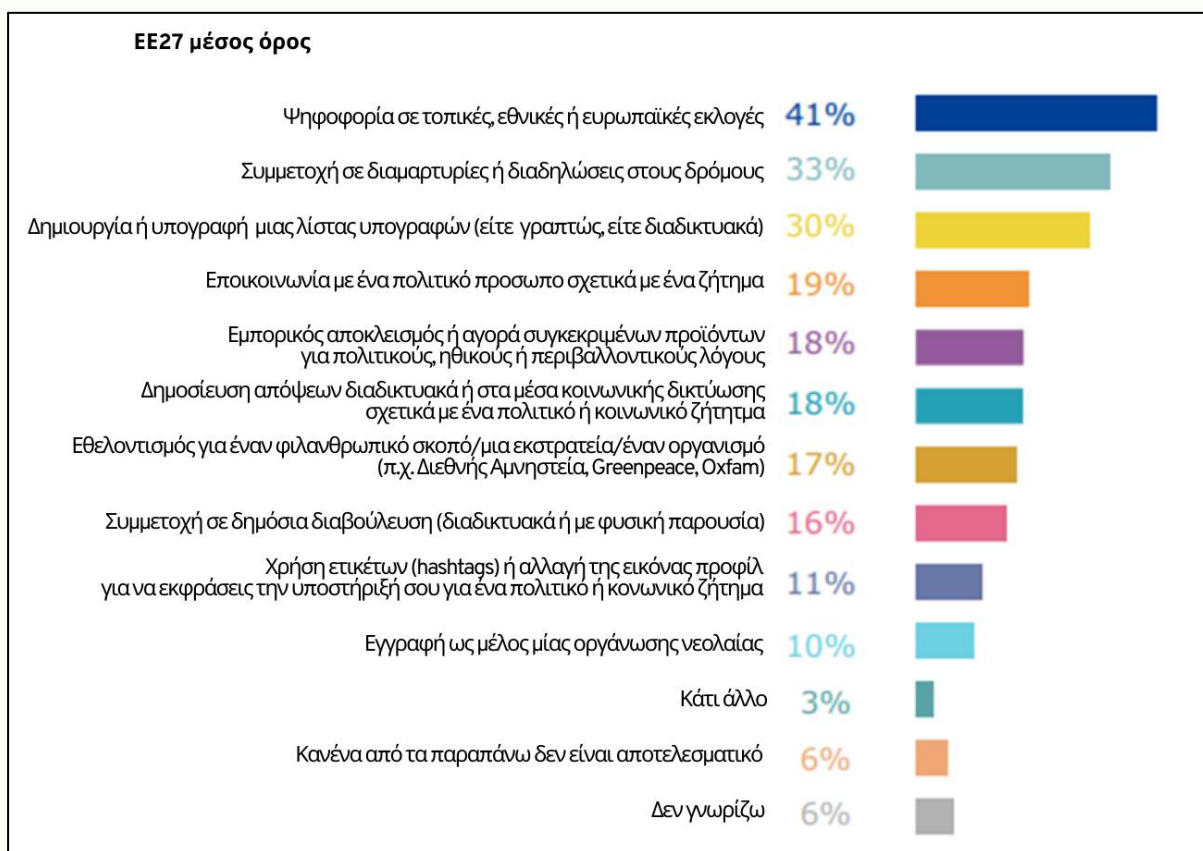
Είναι τόσοι πολλοί οι φορείς διαβουλευτικής δημοκρατίας που έχουν επικεντρωθεί σε ζητήματα θεσμικού σχεδιασμού λόγω της επιθυμίας τους να κατασκευάσουν χώρους στους οποίους να μην υπάρχει στρατηγική επιρροή ιδιωτικών συμφερόντων, ή να προστατεύσουν ήδη υφιστάμενους χώρους από τα συμφέροντα αυτά.

Ένας από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην αποδεδειγμένη μείωση της εμπιστοσύνης του κοινού στις κυβερνήσεις, είναι το χάσμα μεταξύ των πολιτών και των εκλεγμένων αξιωματούχων τους. Δεδομένου του κρίσιμου ρόλου που διαδραματίζουν οι κυβερνήσεις στην καθοδήγηση των οικονομιών και της κοινωνίας ώστε να απομακρυνθούν από την εξάρτηση από τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, το γεγονός της έλλειψης εμπιστοσύνης προς τις κυβερνήσεις δημιουργεί σαφείς προκλήσεις όσον αφορά τη δράση για το κλίμα. Σε αντίθεση με την εστίαση στις εκλογές και τις προθέσεις ψήφου, η διαβουλευτική δημοκρατία θεωρεί την αλληλεπίδραση μεταξύ των πολιτών και των πολιτικών εκπροσώπων τους ως μια συνεχιζόμενη διαδικασία η οποία βασίζεται σε τεκμηριωμένο διάλογο. Μέσω της συνεχούς επικοινωνίας, μια διαβουλευτική στρατηγική επιδιώκει τη βελτίωση του δεσμού μεταξύ των ψηφοφόρων και των εκλεγμένων αντιπροσώπων τους.

Το παρακάτω γράφημα παρουσιάζει τις απόψεις των νεαρών πολιτών σχετικά με τις αποτελεσματικές στρατηγικές που αποσκοπούν στο να εισακουστούν οι φωνές τους από τους φορείς λήψης αποφάσεων. Παρά τις πρόσφατες μελέτες που καταδεικνύουν έλλειψη ενδιαφέροντος από μέρους του κοινού για τις γενικές εκλογές, τα στοιχεία του Έκτακτου Ευρωβαρόμετρου αποκαλύπτουν ότι οι νέοι Ευρωπαίοι πιστεύουν ότι η ψηφοφορία εξακολουθεί να είναι η πιο αποτελεσματική στρατηγική.

Σχήμα 4.1. Ποιες είναι οι τρεις πιο αποτελεσματικές ενέργειες ώστε να ακουστεί η φωνή κάποιου πολίτη από τους υπεύθυνους λήψεως αποφάσεων; (% - ΕU27) (Πηγή: Youth Survey 2021, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2574>)

Εκτός από την ανάδειξη της ψηφοφορίας ως του προτιμώμενου τρόπου πολιτικής εμπλοκής των νέων, η έρευνα δείχνει επίσης ότι η άμεση επαφή με έναν πολιτικό εκπρόσωπο κατατάσσεται χαμηλότερα σε σύγκριση με άλλες επιλογές, όπως τις λίστες υπογραφών και τις δημόσιες διαδηλώσεις. Αυτό δείχνει ότι οι νέοι δεν

βλέπουν τους πολιτικούς ως προσιτούς και αξιόπιστους φορείς που θα λάβουν υπόψη τις απόψεις τους. Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των πολιτικών και του ευρέος κοινού δεν θα πρέπει να πραγματοποιούνται μόνο μέσω ψηφοφορίας και δημοσκοπήσεων, αλλά και μέσω διαδικασιών διαβούλευσης και αμφίδρομων συζητήσεων που πραγματοποιούνται ανάμεσα στην κοινωνία των πολιτών. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στους πολιτικούς να συνεργαστούν περισσότερο με τους πολίτες και να διδαχθούν από την εμπειρογνωμοσύνη, τις απόψεις και τις πεποιθήσεις τους, αντί να αναζητούν απλώς ψήφους με στρατηγικό τρόπο.

Περιβαλλοντικά θέματα που συζητήθηκαν ή βρίσκονται υπό συζήτηση επί του παρόντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Σε ένα ειδικό Ευρωβαρόμετρο που πραγματοποιήθηκε το 2008, το 50% των Ευρωπαίων θεώρησε την κλιματική αλλαγή ως ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κόσμος. Στην πραγματικότητα, όσο πιο ενημερωμένοι ένιωθαν οι πολίτες για τις αιτίες, τις συνέπειες και τους τρόπους καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής, τόσο πιο πιθανό ήταν να τη θεωρήσουν ως ένα «πολύ σοβαρό πρόβλημα» (European Commission & European Parliament, 2009). Πιο πρόσφατα, η έρευνα του Ευρωβαρόμετρου του Ιουλίου 2021 αποκάλυψε ότι το 93% των ευρωπαίων πολιτών θεωρεί την κλιματική αλλαγή ως ένα σοβαρό πρόβλημα, ενώ το 78% τη θεωρεί ως ένα «πολύ» σοβαρό πρόβλημα (Mastantuono, 2022). Αυτή η ανησυχία μπορεί να μετατραπεί σε θετική δράση, η οποία δύναται να ασκήσει πίεση για ανάπτυξη πολιτικών οι οποίες θα αρχίσουν να αποκαθιστούν τις τρέχουσες τάσεις σε περιβαλλοντικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

Παραδείγματα πολιτικών που εξετάστηκαν ή εξετάζονται σε συζητήσεις πολιτών ή δημόσιες συζητήσεις περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Σχεδιασμός βιώσιμων πόλεων (Apostolou, 2018),
- Μετάβαση στη βιώσιμη κινητικότητα,
- Μετάβαση στη βιώσιμη ενέργεια,
- Μετάβαση στη βιώσιμη κατανάλωση τροφίμων (European Commission, 2022c)
- Μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία,

- Δημιουργία Πράσινων Σημείων σε μια κοινότητα,
- Τη συντόμευση της αλυσίδας εφοδιασμού των προϊόντων από τον αγρότη στο πιάτο του καταναλωτή,
- Την ενίσχυση του γεωργικού τομέα ώστε να καταστεί πιο βιώσιμος και ανθεκτικός στην κλιματική αλλαγή,
- Η ανακύκλωση των λυμάτων ώστε να καθίστανται εκ νέου πόσιμα και ασφαλή για χρήση,
- Η επιδότηση πιο οικολογικών μέσων μεταφοράς, όπως τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα,
- Η επιβολή υψηλότερης φορολογίας σε εργοστάσια ή ηλεκτροπαραγωγικούς σταθμούς με σημαντικές εκπομπές ρύπων,
- Η θέσπιση νόμων για την ενθάρρυνση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως η ηλιακή ενέργεια, με τη χρήση φωτοβολταϊκών συστημάτων (Ministry of Energy, Trade and Industry, n.d.),
- Η συνδημιουργία ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη Βιοποικιλότητα (Department of Environment, 2015)
- Η συνδιαμόρφωση ενός Εθνικού Νόμου για το Κλίμα (World Wildfire Fund, 2020),
- Η προσαρμογή κάθε υφιστάμενης εθνικής νομοθεσίας με νέα άρθρα ή κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με:
 - ο τα πλαστικά μίας χρήσης,
 - ο την ενεργειακή απόδοση,
 - ο τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας,
 - ο τη χρήση βιώσιμων βιοκαυσίμων,
 - ο την πυροπροστασία κτιρίων,
 - ο τη διαχείριση αποβλήτων,
 - ο τους κανονισμούς στον τομέα κατασκευών,
 - ο την προστασία υδάτων από τη ρύπανση γεωργικής προέλευσης (Ministry of Administrative Reform and E-Governance, 2009)

Εκτός από τη φορολόγηση και τη ρύθμιση μη βιώσιμων πρακτικών, αλλά και την επιδότηση «πιο πράσινων» εναλλακτικών, η ανάλογη προσαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα μπορούσε επίσης να αποτελέσει θέμα συζήτησης.

4.2. Αντιδρώντας αποτελεσματικά στα Κλιματικά Ζητήματα

Οι πολίτες, ως παράγοντες κοινωνικής αλλαγής, αποτελούν το δυναμικότερο στοιχείο της περιβαλλοντικής πολιτότητας στα πλαίσια των πράσινων και βιώσιμων πόλεων. Οι ενημερωμένοι πολίτες κατανοούν την αξία της προώθησης του διαλόγου, της συζήτησης και της ευαισθητοποίησης σχετικά με τις πολιτικές βιωσιμότητας, με σκοπό το κοινό όφελος και τη διατήρηση των οικοσυστημάτων της Γης, πέραν της συμμετοχής σε βιώσιμες ιδιωτικές δραστηριότητες. Ένα πολύ σημαντικό θέμα είναι η χρήση συστημάτων υποστήριξης αποφάσεων για την ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών σε ζητήματα που αφορούν την καλύτερη διαχείριση των πόλεων και της κοινωνίας. Μπορεί να αποδειχθεί ότι οι κοινωνικοί παράγοντες, ο αστικός αντίκτυπος και η ανθεκτικότητα, η ανάλυση της συμπεριφοράς των πολιτών και η αλλαγή εντός των αστικών κοινοτήτων, η περιβαλλοντική διακυβέρνηση και η περιβαλλοντική δικαιοσύνη, αποτελούν ουσιώδη συστατικά στοιχεία των πράσινων και βιώσιμων πόλεων.

Όσον αφορά το θέμα των βιώσιμων πόλεων και της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης, χρειάζεται να εξετάσουμε και τις αγροτικές περιοχές. Οι προσπάθειες μετριασμού της κλιματικής αλλαγής δεν έχουν κατανεμηθεί ούτε εφαρμοστεί ομοιόμορφα σε όλους τους τομείς. Ο γεωργικός τομέας και οι αγροτικές περιοχές δεν συμπεριλαμβάνονταν στις προσπάθειες διατήρησης μηδενικών εκπομπών ρύπων μέχρι τώρα.

Συγκεκριμένα, οι αγροτικές περιοχές δυσκολεύονται με τους ειδικούς περιορισμούς που τους επιβάλλονται όσον αφορά τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος. Ενώ, οι διάσπαρτες κατοικίες των ανθρώπων της υπαίθρου συχνά δεν εκσυγχρονίζονται ώστε να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τους φυσικούς πόρους και να μειώνουν τη ρύπανση.

Οι αγροτικές περιοχές δεν θεωρούνταν μέχρι πρόσφατα ως ένα μέρος το οποίο χρειάζεται δημόσια στήριξη για την εισαγωγή βιώσιμων λύσεων, οι οποίες λύσεις όμως ίσως χρειάζεται να είναι ακόμα πιο ριζικές από αυτές που εφαρμόζονται στις μεγάλες και βιομηχανικές πόλεις. Αποτελεί ακόμα πιο επιτακτική ανάγκη να αντιμετωπιστεί το εν λόγω ζήτημα όταν συνειδητοποιήσουμε ότι οι αγροτικές περιοχές είναι καίριας σημασίας για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Δεν είναι μόνο η γεωργική δραστηριότητα που μπορεί να συμβάλει στην προστασία της

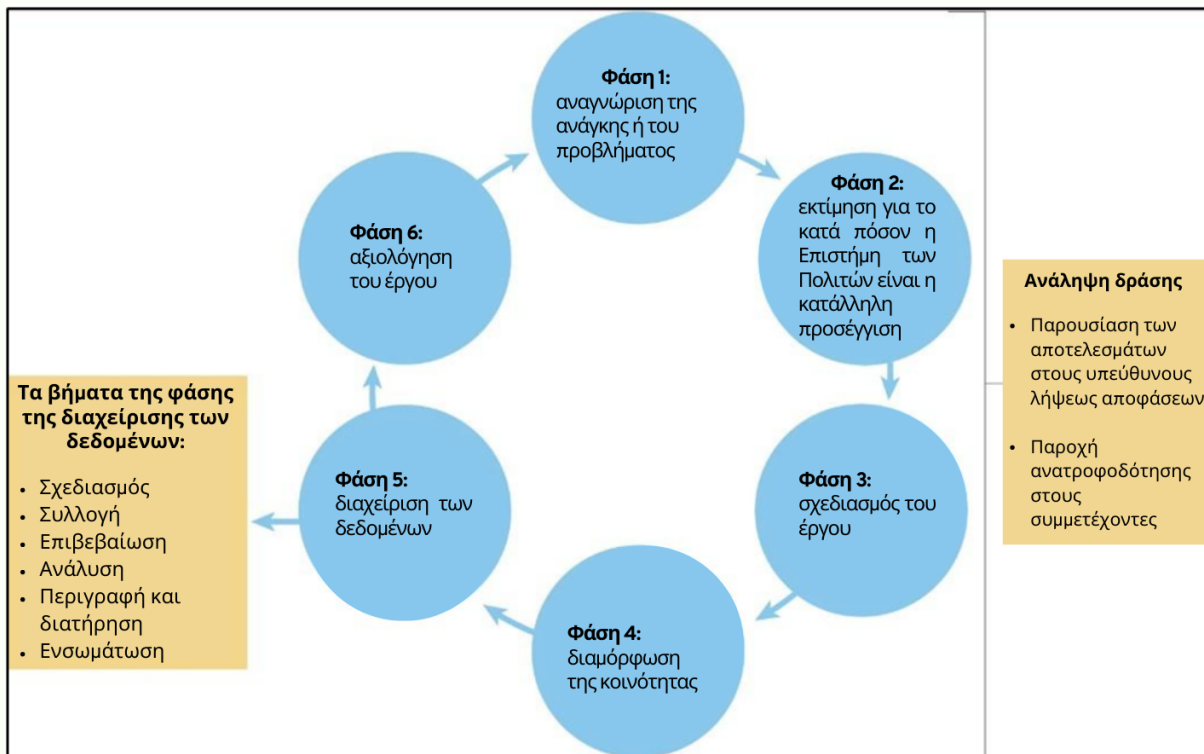

βιοποικιλότητας, αλλά και οι αγροτικές κοινότητες μέσω της μείωσης της έκτασης της ρύπανσης της ατμόσφαιρας, των υδάτων και του εδάφους που παράγουν.

Επιστήμη των Πολιτών

Όταν ασχολούμαστε με ένα ζήτημα αυτού του μεγέθους, είναι σημαντικό να έχουμε μια σφαιρική και συμπεριληπτική προσέγγιση, η οποία να λαμβάνει υπόψη όλα τα διαφορετικά πλαίσια στα οποία θα πρέπει να εφαρμοστεί. Η Επιστήμη των Πολιτών, η οποία βασίζεται ζωτικά στη συμμετοχή των πολιτών στη συνεχή διαδικασία ανάπτυξης της γνώσης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως το κύριο εργαλείο για τη εφαρμογή αυτής της σφαιρικής προσέγγισης. Μέσω της επιστήμης των πολιτών, όλοι έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στα διάφορα στάδια της επιστημονικής διαδικασίας, από τη διαμόρφωση ερευνητικών ερωτημάτων έως τη συλλογή δεδομένων και την εθελοντική απεικόνιση, την ερμηνεία και ανάλυση δεδομένων, και τη δημοσίευση και διάδοση των αποτελεσμάτων. Αυτό καθιστά την επιστήμη των πολιτών εργαλείο υψίστης σημασίας για την ανάπτυξη μιας στρατηγικής ανθεκτικότητας στην κλιματική αλλαγή, αλλά και της καινοτομίας σε όλα τα πλαίσια, λόγω της ικανότητάς της να παρέχει πολλαπλούς πόρους.

Σχήμα 4.2. Στάδια σχεδιασμού και υλοποίησης ενός έργου Επιστήμης των Πολιτών στην οικολογία και

Οι γνώσεις, οι αξίες, οι στάσεις, οι δεξιότητες, οι ικανότητες και οι συμπεριφορές των πολιτών, οι οποίες είναι απαραίτητες για την παρακολούθηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και για την ενεργό συμμετοχή τους, τόσο σε ατομικό, όσο και σε συλλογικό επίπεδο, τόσο στην ιδιωτική, όσο και στη δημόσια σφαίρα, μπορούν να αναπτυχθούν μέσω αυτού του νέου τύπου εκπαίδευσης. Η πρόσκληση υποβολής προτάσεων για την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία επιβεβαιώνει ότι η άμεση συμμετοχή των πολιτών και των κοινοτήτων στη δράση για το κλίμα και την προστασία του περιβάλλοντος είναι απαραίτητη, ενθαρρύνοντάς τους με αυτό τον τρόπο να αλλάξουν τις προσωπικές τους συμπεριφορές, να μειώσουν το αποτύπωμα άνθρακα και το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα, αναλαμβάνοντας παράλληλα δράση σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο (European Commission, 2019).

Μέσω της υποστήριξης της προστασίας της βιοποικιλότητας, των λύσεων βασισμένων στη φύση για την ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή, τη βιώσιμη κατανάλωση ενέργειας και τη διαχείριση των αποβλήτων, θα επιτευχθεί ένας πιο βιώσιμος τρόπος ζωής και αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον. Η βιωσιμότητα πρέπει να εδραιωθεί σε όλες τις πτυχές της κοινωνίας, προκειμένου να εξισορροπηθούν οι απαιτήσεις των οικολογικών, πολιτιστικών, κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων. Τα περισσότερα από τα μέτρα που έχουν ληφθεί μέχρι σήμερα συχνά αφορούν μόνο τα περιβαλλοντικά ζητήματα που συνδέονται με τις συνολικές επιπτώσεις.

Οι κοινωνικοί, πολιτιστικοί και οικονομικοί δείκτες είναι απαραίτητοι, διότι θα προσφέρουν μια συνεχή ροή πραγματικά αναγκαίων πληροφοριών όσον αφορά τη διαδικασία της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη (Barry et al., 2021). Οι κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές γνώσεις θα επιτρέψουν μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση των κλιματικών επιπτώσεων με βάση τα άτομα τα οποία επηρεάζονται άμεσα από τις αλλαγές στο παγκόσμιο κλιματικό σύστημα.

4.3. Δραστηριότητες

- 1) Η διαβουλευτική δημοκρατία επισημαίνει αρκετά προβλήματα στα τρέχοντα δημοκρατικά συστήματα. Ποιο από αυτά δεν έχει επισημανθεί;
 - A) Η αδυναμία αντίδρασης σε μακροπρόθεσμους κινδύνους.
 - B) Η μη συνεκτίμηση των μελετημένων απόψεων των πολιτών.
 - Γ) Η άσκηση εξουσίας από ισχυρές εταιρείες και η σύγκρουση συμφερόντων.
 - Δ) Η έλλειψη πολιτικών επιλογών για τους πολίτες.

- 2) Με δικά σας λόγια, εξηγήστε εν συντομία τη σημασία της περιβαλλοντικής πολιότητας.

5. Επίλογος

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία η οποία θεσπίστηκε το 2019 έχει θέσει συγκεκριμένους στόχους για την Ένωση και τα κράτη μέλη της όσον αφορά την ουδετερότητα του άνθρακα και την κυκλική οικονομία. Η Συμφωνία έχει ανοίξει νέους δρόμους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής μέσω πρωτοβουλιών, χρηματοδοτικών προγραμμάτων, πολιτικών και κανονισμών που έχουν ληφθεί από το κοινό με, ως επί το πλείστον, καλή εντύπωση, λαμβάνοντας υπόψη τις ανησυχίες των πολιτών σχετικά με τη σοβαρότητα του ζητήματος. Παράλληλα με την πορεία προς την παγκόσμια εφαρμογή των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, η διαδικασία μετριασμού και επίλυσης των επιπτώσεων, καθώς και προσαρμογής στην εξελισσόμενη περιβαλλοντική κρίση, έχει αποκτήσει ιδιαίτερο έδαφος.

Ωστόσο, η ευθύνη για την ανάληψη ουσιαστικής δράσης βαρύνει τόσο τις κυβερνήσεις, όσο και τους πολίτες. Οι πολίτες οφείλουν στους εαυτούς τους, στις μελλοντικές γενιές αλλά και στο περιβάλλον να αναλάβουν ενεργούς ρόλους συμμετέχοντας στα κοινά. Ομοίως, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να λογοδοτούν για τις περιβαλλοντικές πολιτικές και τους νόμους που εφαρμόζουν, τροποποιούν ή απορρίπτουν. Μέσω της υιοθέτησης της Εκπαίδευσης για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα, έχει αυξηθεί η ευαισθητοποίηση των πολιτών, καθώς και η αίσθηση ενδυνάμωσής τους. Είναι συνεπώς εξαιρετικά σημαντικό να εδραιωθεί και να τελειοποιηθεί αυτό το είδος εκπαίδευσης στα εκπαιδευτικά συστήματα, τόσο στα παραδοσιακά, όσο και στα συστήματα της ΕΕΚ, σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Μαζί με την Εκπαίδευση για την Περιβαλλοντική Πολιτότητα (ΕΠΠ), οι σπουδαστές πρέπει επίσης να εκπαιδευτούν σχετικά με τα οφέλη της χρήσης της δημόσιας διαβούλευσης και της μετάβασης σε ένα διαβουλευτικό δημοκρατικό σύστημα όσον αφορά τη δράση για το κλίμα. Η διαφάνεια, η διαθεσιμότητα πληροφοριών, η συμπεριληπτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπροσώπηση των πολιτών, καθώς και η λογοδοσία των αρχών και των εμπλεκόμενων μερών, αποτελούν ένα σύνολο αρχών οι οποίες βρίσκονται στο επίκεντρο της διαβουλευτικής δημοκρατίας. Αυτές οι αρχές θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση του αμφιλεγόμενου ζητήματος της κλιματικής αλλαγής, το οποίο ορισμένοι πολίτες μπορεί να μην πιστεύουν καν ότι υφίσταται, παρά τις επιστημονικές αποδείξεις που παρατίθενται. Επιπλέον,

υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις μεταξύ των κοινοτήτων του πληθυσμού σχετικά με τους τρόπους επίλυσης και μετριασμού της κλιματικής αλλαγής. Η δημόσια διαβούλευση, η οποία αποτελεί ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο για την εξέταση ανάλογων ζητημάτων, θα αύξανε το αίσθημα μεταξύ πολιτών της «ιδιοκτησίας» των σχετικών αποφάσεων, στην λήψη των οποίων εμπλέκονται και οι ίδιοι, και, ως εκ τούτου, το αίσθημα ευθύνης τους όσον αφορά την ανάληψη δράσης για την επίτευξη των στόχων τους οποίους οι ίδιοι συνέβαλαν στο να τεθούν.

Λύσεις για όλες τις Δραστηριότητες

Λύσεις για τις δραστηριότητες του κεφαλαίου 2:

- 1) Στόχος της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας είναι να επιτευχθεί:
- **(B) Η κλιματική ουδετερότητα της ΕΕ έως το 2050.**
- 2) Το 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε δέσμη νομοθετικών προτάσεων με στόχο τον εκσυγχρονισμό της υφιστάμενης νομοθεσίας και την προσαρμογή της στον στόχο της ΕΕ για το κλίμα με ορίζοντα το 2030. Τι όνομα δόθηκε σε αυτό το πακέτο;
- **(A) Fit for 55**
- 3) Προκειμένου να επιτευχθεί μια πιο αποτελεσματική δράση για το κλίμα, ποιο από τα ακόλουθα στοιχεία θεωρείται ζωτικής σημασίας;
- **(Γ) Οι ατομικές και συλλογικές δράσεις των πολιτών που έχουν σχεδιαστεί με σκοπό τον εντοπισμό, την αντιμετώπιση και την επίλυση ζητημάτων δημόσιου ενδιαφέροντος.**

Λύσεις για τις δραστηριότητες του κεφαλαίου 3:

- 1) Η δημόσια διαβούλευση είναι η διαδικασία κατά την οποία οι συμμετέχοντες, οι οποίοι είναι μέλη του κοινού, συμμετέχουν σε ισορροπημένες συζητήσεις επιχειρηματολογίας. Ποια από τα ακόλουθα είδη ζητημάτων θα πρέπει να εξετάζονται από τους πολίτες;
- **(Ε) Όλα τα παραπάνω.**
- 2) Ποιο από τα παρακάτω εμποδίζει τους στόχους της Εκπαίδευσης για την Περιβαλλοντική Πολιότητα (ΕΠΠ);
- **(Δ) Η έλλειψη γνώσεων και κατάρτισης μεταξύ των εκπαιδευτικών και των παιδαγωγών επί του θέματος.**

- 3) Ποιο από τα παρακάτω αποτελεί πρόκληση για την επιτυχή εφαρμογή ενός διαβουλευτικού δημοκρατικού συστήματος;
- (B) Η έλλειψη συνέπειας από τις αρχές στην εφαρμογή των συστάσεων και των αποφάσεων που προτείνονται από τους πολίτες κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων.

Λύσεις για τις δραστηριότητες του κεφαλαίου 4:

- 1) Η διαβουλευτική δημοκρατία επισημαίνει αρκετά προβλήματα στα τρέχοντα δημοκρατικά συστήματα. Ποιο από αυτά δεν έχει ήδη επισημανθεί;
- (Δ) Η έλλειψη πολιτικών επιλογών για τους πολίτες.
- 2) Με δικά σας λόγια, εξηγήστε εν συντομία τη σημασία της περιβαλλοντικής πολιτότητας.

- Ενδεικτική απάντηση:

Οι περιβαλλοντικές στάσεις και συμπεριφορές επηρεάζουν και καθορίζουν τις επιλογές μας όσον αφορά την παραγωγή και την κατανάλωση και, ως εκ τούτου, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις περιβαλλοντικές μας επιπτώσεις. Η Περιβαλλοντική Πολιτότητα απαιτεί νέους τρόπους σκέψης και δράσης. Το να είναι κανείς ενεργός πολίτης όσον αφορά το περιβάλλον περιλαμβάνει την αναγνώριση της αξίας βιώσιμων περιβαλλόντων για τον άνθρωπο και τη φύση, την προώθηση της διατήρησης και της αποκατάστασης των πόρων, καθώς και την υποστήριξη της προστασίας της φύσης και της βιοποικιλότητας.

Αναφορές

Andersson, E., & Kambli, N. (2020). Five ways of meaningfully involving citizens in climate action. *Medium*. <https://medium.com/viable-cities/five-ways-of-meaningfully-involving-citizens-in-climate-action-20213949a253>

Apostolou, G. (2018). *Συμμετοχική δράση των πολιτών στη δημιουργία Βιώσιμων Πόλεων* [Thesis]. National Technical University of Athens. Retrieved July 15, 2022, from <https://dspace.lib.ntua.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/50432/final.pdf?sequence=1>

Barry, D., & Hoyne, S. (2021). Sustainable measurement indicators to assess impacts of climate change: Implications for the New Green Deal Era. *Current Opinion in Environmental Science & Health*, 22(100259). <https://doi.org/10.1016/j.coesh.2021.100259>

Blacksher, E., Diebel, A., Forest, P., Goold, S. D., & Abelson, J. (2012). What is public deliberation? *Hastings Center Report*, 42(2), 14-17. <https://doi.org/10.1002/hast.26>

Bohman, J. (2000). *Public Deliberation: Pluralism, Complexity, and Democracy*. MIT Press.

Boulianne, S. (2018). Beyond the Usual Suspects Representation in Deliberative Exercises. In L. L. Hanson (Ed.), *Public Deliberation on Climate Change: Lessons from Alberta Climate Dialogue* (pp. 109-132). AU Press.

Bowers, C. A. (2001). Toward an eco-justice pedagogy. *Educational Studies*, 32(4), 401-416. <https://doi.org/10.1080/13504620120109628>

D'Arcy, C. (2017). *Citizens' Assembly votes to end mandatory retirement age*. The Irish Times. Retrieved July 25, 2022, from <https://www.irishtimes.com/news/social-affairs/citizens-assembly-votes-to-end-mandatory-retirement-age-1.3148549>

Department of Environment. (2015). *ΤΜΗΜΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - Αρχείο*. Ministry of Agriculture, Rural Development and the Environment. Retrieved July 25, 2022, from http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environmentnew.nsf/page45_arch_g/page45_arch_gr?OpenDocument

Ebuona, O., Yarbrough, B., & Hutto, I. (2022). *What is Public Deliberation* | University of Houston-Downtown. The University of Houston-Downtown. Retrieved July 21, 2022, from <https://www.uhd.edu/academics/humanities/news-community/center-public-deliberation/Pages/uhd-cpd-what-is.aspx>

ENEC (2018). *Defining Environmental Citizen*. European Network for Environmental Citizenship – ENEC. Retrieved July 26, 2022, from <https://enec-cost.eu/environmental-citizen/>

European Commission (2018). *A clean planet for all - a European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy*. (Technical Report COM(2018) 773). EUR-Lex. Retrieved 13, 2022, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0773>

European Commission. (2019). *The European Green Deal*. European Union. (Technical Report COM(2019) 640). EUR-Lex. Retrieved 13, 2022, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1588580774040&uri=CELEX:52019DC0640>

European Commission. (2020a). *A new Circular Economy Action Plan - For a cleaner and more competitive Europe*. European Union. (COM(2020) 98). EUR-Lex. Retrieved 13, 2022, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>

European Commission. (2020b). *A Farm to Fork Strategy - for a fair, healthy and environmentally-friendly food system*. European Union. (COM(2022) 140). EUR-Lex. Retrieved 13, 2022, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>

European Commission. (2020c). *EU Biodiversity Strategy for 2030 - Bringing nature back into our lives*. European Union. (COM(2020) 380). EUR-Lex. Retrieved 13, 2022, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX:52020DC0380>

European Commission (2021a). *'Fit for 55': Delivering the EU's 2030 climate target on the way to climate neutrality*. (COM(2021) 550 final). EUR-Lex. Retrieved October 13, 2022, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0550>

European Commission. (2021b). *Pathway to a Healthy Planet for All - EU Action Plan: 'Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil'*. European Union (COM(2021) 400 final). EUR-Lex. Retrieved October 13, 2022, from https://ec.europa.eu/environment/pdf/zero-pollution-action-plan/communication_en.pdf

European Commission. (2022a). *European Climate Pact*. European Union. Retrieved July 22, 2022, from https://europa.eu/climate-pact/index_en

European Commission. (2022b). *On making sustainable products the norm*. European Union. (COM(2022) 140 final). EUR-Lex. Retrieved 09, 2022, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0140&qid=1649112555090>

European Commission. (2022c). *Peer Parliaments - European Climate Pact*. European Union. Retrieved July 25, 2022, from https://europa.eu/climate-pact/about/peer-parliaments_en

European Commission & European Parliament. (2009). Europeans' attitudes towards climate change. *Special Eurobarometer 313*. https://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/12_07/report_eb711_climate_change_en.pdf

Fetting, C. (2020). *The European Green Deal*. ESDN Report, December 2020, ESDN Office, Vienna. https://www.esdn.eu/fileadmin/ESDN_Reports/ESDN_Report_2_2020.pdf

Fishkin, J. (2009). *When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Consultation*. OUP Oxford.

Flor, A. (2022). *Os cidadãos estão prontos para participar. Estarão os políticos prontos para ouvir?* Público. Retrieved October 13, 2022, from, <https://www.publico.pt/2022/01/17/mundo/noticia/cidadaos-estao-prontos-participar-estarao-politicos-prontos-ouvir-1992080>

Hadjichambis, A. C. (2022). European Green Deal and Environmental Citizenship: Two Interrelated Concepts. *Environmental Sciences Proceedings*, 14(1), 3. <https://doi.org/10.3390/environsciproc2022014003>

Hadjichambis, A. C., Reis, P., Paraskeva-Hadjichambi, D., Činčera, J., Gericke, N., Knippels, M.-C., & Boeve-de Pauw, J. (Eds.). (2020). *Conceptualizing Environmental Citizenship for 21st Century Education*. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20249-1_15

Hainsch, K., Löffler, K., Burandt, T., Auer, H., Granado, P. C. del, Piscicella, P., Zwickl-Bernhard, S. (2022) Energy transition scenarios: What policies, societal attitudes, and technology developments will realise the EU Green Deal?, *Energy*, 239(122067). <https://doi.org/10.1016/j.energy.2021.122067>

Karkkainen, B. C., Sabel, C., & Fung, A. (2005). Beyond Backyard Environmentalism: How Communities Are Quietly Refashioning Environmental Regulation: The Environmental Politics Reader. In J. S. Dryzek & D. Schlosberg (Eds.), *Debating the Earth: The Environmental Politics Reader* (p. 116). Oxford University Press.

Leonard, M., Pisani-Ferry, J., Shapiro, J., Tagliapietra, S., & Wolff, G. B. (2021). The geopolitics of the European Green Deal. *Policy Contribution*, No. 04/2021, Bruegel, Brussels.

Levinson, R., Knippels, M. C., van Dam, F., & Kyza, E. et al. (2017). *Science and society in education*. Socio-scientific inquiry-based learning: Connecting formal and informal science education with society. <https://www.parrise.eu/wp-content/uploads/2018/03/parrise-en-rgb.pdf>

Mastantuono, A. (2022). *State of the Energy Union 2021*. European Economic and Social Committee. Retrieved April 4, 2022, from <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/state-energy-union-2021>

Matasick, C. (2020). *The Wisdom of the Crowd: Promoting Media Development through Deliberative Initiatives*. Center for International Media Assistance. Retrieved July 25, 2022, from <https://www.cima.ned.org/publication/wisdom-of-the-crowd-deliberative-democracy/>

Ministry of Administrative Reform and E-Governance. (2009). *Ανοικτή Διακυβέρνηση | Περιβάλλοντος και Ενέργειας*. Open Government. Retrieved July 25, 2022, from <http://www.opengov.gr/home/category/users/enviromentandenergy>

Ministry of Energy, Trade and Industry. (n.d.). *Δημόσια Διαβούλευση*. Ministry of Energy, Trade and Industry: Energy Service. Retrieved July 25, 2022, from <https://energy.gov.cy/secondary-menu/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B2%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7.html>

Moore, J. (2005). Barriers and pathways to creating sustainability education programs: Moving from rhetoric to reality. *Environmental Education Research*, 11(5), 537–555. <https://doi.org/10.1080/13504620500169692>

Mourato, J., & Iannuzzi, G. (2021). Ação climática e inovação institucional ao nível local. In Oliveira, F. P., Carvalho, J. de, & Bento, J. F. (Eds.), *Encontro Anual da Ad Urbem, Tomar, 2019-2020. Descentralização e ordenamento do território: Atas*, pp. 249-262. Coimbra: Almedina. <http://hdl.handle.net/10451/51382>

Rachman, I., Sugimaru, C., & Matsumoto, T. (2020). USE OF PROBLEM-BASED LEARNING (PBL) MODEL TO IMPROVE LEARNING OUTCOMES IN ENVIRONMENTAL EDUCATION. *Journal of Environmental Science and Sustainable Development*, 3(1), 114-141. <https://doi.org/10.7454/jessd.v3i1.1039>

Revans, R. (2011). ABC of Action Learning (1st ed.). Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9781315263533>

Sandover, R., Moseley, A., & Devine-Wright, P. (2021). Contrasting Views of Citizens' Assemblies: Stakeholder Perceptions of Public Deliberation on Climate Change. *Politics and Governance*, 9(2), 76-86.

<https://doi.org/10.17645/pag.v9i2.4019>

Siddi, M. (2020). The European Green Deal: Assessing its current state and future implementation, *FIIA Working Paper Series*, 114.

<https://www.fiaa.fi/en/publication/the-european-green-deal>

Silva, F. C. da (2010). Democracia deliberativa. In: Viegas, J. M. L. Santos, S. e Faria, S. (Eds.), *A qualidade da democracia em Portugal. Deliberação, representação e participação política em Portugal e Espanha* (pp. 11-36), Lisboa: Mundos Sociais. <http://hdl.handle.net/10451/11381>

Smith, C., & Rowe, G. (2016). Deliberative Processes in Practice. In S. Dodds & R. A. Ankeny (Eds.), *Big Picture Bioethics: Developing Democratic Policy in Contested Domains* (pp. 59-70). Springer International Publishing. DOI: 10.1007/978-3-319-32240-7_5

Smith, G. A. (2007). Place-based education: Breaking through the constraining regularities of public school. *Environmental Education Research*, 13(2), 189-207. <https://doi.org/10.1080/13504620701285180>

Solomon, S., & Abelson, J. (2012). Why and When Should We Use Public Deliberation? *Hastings Center Report*, 42(2), 17-20. DOI: 10.1002/hast.27

Tidball, K. G., & Krasny, M. E. (2010). Urban environmental education from a social-ecological perspective: Conceptual framework for civic ecology education. *Cities and the Environment (CATE)*, 3(1), 11.

United Nations. (2015). *THE 17 GOALS | Sustainable Development*. Sustainable Development Goals. Retrieved July 22, 2022, from <https://sdgs.un.org/goals>

Van Styvendale, N., McDonald, J., & Buhler, S. (2018). Community Service-Learning in Canada: Emerging Conversations. *Engaged Scholar Journal: Community-Engaged Research, Teaching, and Learning*. 4. DOI: 10.15402/esj.v4i1.303.

Willis, R., Curato, N., & Smith, G. (2022). Deliberative democracy and the climate crisis. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 13(2), e759.
<https://doi.org/10.1002/wcc.759>

World Wildlife Fund. (2020). Πλατφόρμα διαλόγου για τον κλιματικό νόμο. Πλατφόρμα διαλόγου για τον κλιματικό νόμο. Retrieved July 25, 2022, from <https://klimatikosnomos.gr/>

Πρόσθετες Πηγές

Twalo, T. (2019). Challenges of knowledge production and knowledge use among researchers and policy-makers. *Educational Action Research*, 27(2), 269-285.
<https://doi.org/10.1080/09650792.2018.1459763>

Zerva, A. (2018). *Environmental communication and sustainable development: public views, knowledge, and attitudes towards climate change*. Democritus University of Thrace. DOI: 10.12681/eadd/42517

